

**ARTVIN'İN MERKEZ KÖYLERİNDEKİ BAZI BİTKİLERİN YÖRESEL
KULLANIMLARI**

Kenan ÇİFCİ

Yüksek Lisans

Orman Mühendisliği Anabilim Dalı

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Funda ERŞEN BAK

2019

Artvin

**T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI**

**ARTVİN'İN MERKEZ KÖYLERİNDEKİ BAZI BİTKİLERİN YÖRESEL
KULLANIMLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kenan ÇİFCİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Funda ERŞEN BAK

Artvin 2019

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsüne Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Artvin’in Merkez Köylerindeki Bazı Bitkilerin Yöresel Kullanımları” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Funda ERŞEN BAK’ın sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.
22/11/2019

Kenan ÇİFCİ

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

**ARTVİN'İN MERKEZ KÖYLERİNDEKİ BAZI BİTKİLERİN YÖRESEL
KULLANIMLARI**

Kenan ÇİFCİ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : .../.../2019

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : .../.../2019

Tez Danışmanı: Ünvanı Adı SOYADI

Jüri Üyesi : Ünvanı Adı SOYADI

Jüri Üyesi : Ünvanı Adı SOYADI

ONAY:

Bu Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından .../.../..... tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../..... tarih vesayılı kararıyla kabul edilmiştir.

.../.../.....

Doç. Dr. Hilal TURGUT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Artvin’in Merkez Köylerindeki Bazı Bitkilerin Yöresel Kullanımları” konusunda yapılan bu çalışma; Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan değerli Danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi Funda ERŞEN BAK’a teşekkürlerimi sunarım. Bitkilerin teşhisinde ve literatür araştırmasında yardımcı olan değerli hocalarım Prof. Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU’na, Dr. Öğr. Üyesi Emrah YÜKSEL’e ve Dr. Öğr. Üyesi Hayal AKYILDIRIM BEĞEN’e teşekkür ederim.

Arazi çalışmalarımında, elde edilen verilerin analiz edilmesinde ve tezin yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen mesai arkadaşlarım Fatih DUZCAN’a, Serkan KIZILYAMAÇ’a, Dursun Ali AZAKLI’ya, Ercüment GÖKTAŞ’a, Gamze KARATAŞ’a, Cihat İLKAN’a, Muhammet Ufuk ÇELİK’e, Mehmet KESKİN’e, Mesut AKYOL’a, Şeyhmus TATLI’ya, Damla ERGÜL’e ve Özgür BİLGİN’e teşekkür ederim.

Bu çalışmamı tamamlamamda bana her türlü desteklerini esirgemeyen Anneme, Eşime, Çocuklarım Ali Kaan’a, Betül’e, Kardeşlerim Öğr. Gör. Gönül ÖZBAYRAK ve eşi Volkan ÖZBAYRAK’a, Emine TEMİZ ve eşi Öğr. Gör. Hakan TEMİZ’e teşekkür ederim.

Araştırmanın bilimsel ve teknik açıdan uygulayıcılara faydalı olmasını dilerim.

Kenan ÇİFCİ

Artvin - 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ BEYANNAMESİ.....	I
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖZET.....	IX
SUMMARY	X
TABLolar DİZİNİ	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ	XII
KISALTMALAR DİZİNİ	XV
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Araştırma Alanının Tanıtımı ve Nüfus Yoğunluğu	2
1.3. İklim ve Bitki Örtüsü	3
1.4. Literatür özeti	4
2. MATERYAL VE YÖNTEM.....	6
2.1. Materyal ve Yöntem.....	6
3. BULGULAR.....	8
3. 1. Yerel halkın demografik yapısı	8
3.2. Yerel halkın doğal bitkileri kullanımı	10
3.3. Araştırma Bölgesinde Etnobotanik Özellikleri Tespit Edilen Bitkiler	14
3.3.1. <i>Juniperus oxycedrus</i> L. (Cupressaceae).....	14
3.3.2. <i>Abies nordmanniana</i> (Steven) Spach subsp. <i>nordmanniana</i> (Pinaceae)	14
3.3.3. <i>Picea orientalis</i> (L.) Peterm. (Pinaceae)	15
3.3.4. <i>Pinus pinea</i> L. (Pinaceae)	15
3.3.5. <i>Pinus sylvestris</i> L. (Pinaceae)	16
3.3.6. <i>Rhus coriaria</i> L. (Anacardiaceae).....	16

3.3.7. <i>Chaerophyllum temulum</i> L. (Apiaceae)	17
3.3.8. <i>Coriandrum sativum</i> L. (Apiaceae).....	17
3.3.9. <i>Falcaria vulgaris</i> Bernh. (Apiaceae)	18
3.3.10. <i>Ferula orientalis</i> L. (Apiaceae)	18
3.3.11. <i>Heracleum sphondylium</i> L. (Apiaceae).....	19
3.3.12. <i>Achillea arabica</i> Kotschy (Asteraceae).....	19
3.3.13. <i>Achillea millefolium</i> L. (Asteraceae).....	20
3.3.14. <i>Achillea</i> sp. (Asteraceae).....	20
3.3.15. <i>Helianthus tuberosus</i> L. (Asteraceae).....	21
3.3.16. <i>Helichrysum armenium</i> DC. (Asteraceae)	21
3.3.17. <i>Onopordum acanthium</i> L. (Asteraceae).....	22
3.3.18. <i>Taraxacum</i> sp. (Asteraceae).....	22
3.3.19. <i>Tragopogon</i> sp. (Asteraceae)	23
3.3.20. <i>Tripleurospermum</i> sp. (Asteraceae).....	23
3.3.21. <i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik. (Brassicaceae)	24
3.3.22. <i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke (Caryophyllaceae).....	24
3.3.23. <i>Cornus mas</i> L. (Cornaceae).....	25
3.3.24. <i>Diospyros kaki</i> Thunb. (Ebenaceae)	25
3.3.25. <i>Diospyros lotus</i> L. (Ebenaceae)	26
3.3.26. <i>Equisetum arvense</i> L. (Equisetaceae)	26
3.3.27. <i>Rhododendron</i> spp. (Ericaceae)	27
3.3.28. <i>Vaccinium arctostaphylos</i> L., <i>Vaccinium myrtillus</i> L. (Ericaceae).....	27
3.3.29. <i>Euphorbia</i> sp. (Euphorbiaceae).....	28
3.3.30. <i>Onobrychis cornuta</i> (L.) Desv. (Fabaceae).....	28
3.3.31. <i>Robinia pseudoacacia</i> L. (Fabaceae)	29
3.3.32. <i>Trifolium pratense</i> L. (Fabaceae).....	29
3.3.33. <i>Vicia cracca</i> L. (Fabaceae)	30
3.3.34. <i>Quercus petraea</i> subsp. <i>iberica</i> (Steven ex M.Bieb.) Krassiln. (Fagaceae) .	30
3.3.35. <i>Castanea sativa</i> Mill. (Fagaceae).....	31
3.3.36. <i>Hypericum perforatum</i> L. (Hypericaceae)	31
3.3.37. <i>Juglans regia</i> L. (Juglandaceae)	32
3.3.38. <i>Mentha longifolia</i> (L.) L. (Lamiaceae)	32
3.3.39. <i>Micromeria fruticulosa</i> (Bertol.) Šilic (Lamiaceae)	33

3.3.40. <i>Origanum rotundifolium</i> Boiss. (Lamiaceae)	33
3.3.41. <i>Satureja spicigera</i> (K.Koch) Boiss., <i>Satureja hortensis</i> L. (Lamiaceae).....	34
3.3.42. <i>Thymus praecox</i> Opiz (Lamiaceae).....	34
3.3.43. <i>Stachys sylvatica</i> L. (Lamiaceae).....	35
3.3.44. <i>Malva neglecta</i> L. (Malvaceae).....	35
3.3.45. <i>Tilia</i> sp. (Malvaceae).....	36
3.3.46. <i>Ficus carica</i> L. (Moraceae).....	36
3.3.47. <i>Morus</i> spp. (Moraceae)	37
3.3.48. <i>Olea europaea</i> L. (Oleaceae)	37
3.3.49. <i>Osmanthus decorus</i> (Boiss. & Balansa) Kasaplıgil (Oleaceae).....	38
3.3.50. <i>Chelidonium majus</i> L. (Papaveraceae).....	38
3.3.51. <i>Glaucium</i> sp. (Papaveraceae).....	39
3.3.52. <i>Plantago major</i> L., <i>Plantago lanceolata</i> L. (Plantaginaceae)	39
3.3.53. <i>Platanus orientalis</i> L. (Platanaceae)	40
3.3.54. <i>Phragmites australis</i> (Cav.) Trin. ex Steud. (Poaceae).....	40
3.3.55. <i>Zea mays</i> (Poaceae).....	41
3.3.56. <i>Polygonum aviculare</i> L. (Polygonaceae).....	41
3.3.57. <i>Polygonum bistorta</i> (K.Koch) (Polygonaceae)	42
3.3.58. <i>Polygonum cognatum</i> Meisn. (Polygonaceae).....	42
3.3.59. <i>Rumex</i> spp. (Polygonaceae)	43
3.3.60. <i>Rumex scutatus</i> L. (Polygonaceae)	43
3.3.61. <i>Pteridium aquilinum</i> (L.) Kuhn (Polypodiaceae).....	44
3.3.62. <i>Portulaca oleraceae</i> L. (Portulacaceae).....	44
3.3.63. <i>Cyclamen coum</i> Mill (Primulaceae).....	45
3.3.64. <i>Helleborus orientalis</i> Lam. (Ranunculaceae)	45
3.3.65. <i>Ranunculus cappadocicus</i> Willd. (Ranunculaceae).....	46
3.3.66. <i>Paliurus spina-christi</i> Mill. (Rhamnaceae).....	46
3.3.67. <i>Alchemilla</i> sp. (Rosaceae)	47
3.3.68. <i>Cerasus avium</i> L. Moench (Rosaceae).....	47
3.3.69. <i>Crataegus</i> spp. (Rosaceae).....	48
3.3.70. <i>Cydonia oblonga</i> Mill. (Rosaceae)	48
3.3.71. <i>Malus sylvestris</i> (L.) Mill. (Rosaceae)	49
3.3.72. <i>Mespilus germanica</i> L. (Rosaceae)	49

3.3.73. <i>Prunus domestica</i> L. (Rosaceae).....	50
3.3.74. <i>Pyrus communis</i> L. (Rosaceae).....	50
3.3.75. <i>Rosa canina</i> L.(Rosaceae).....	51
3.3.76. <i>Rosa</i> sp. (Rosaceae)	51
3.3.77. <i>Rubus</i> spp. (Rosaceae)	52
3.3.78. <i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz (Rosaceae).....	52
3.3.79. <i>Viscum album</i> L. (Santalaceae).....	53
3.3.80. <i>Smilax excelsa</i> L. (Smilacaceae).....	53
3.3.81. <i>Urtica dioica</i> L. (Urticaceae)	54
3.3.82. <i>Viola suavis</i> M.Bieb. (Violaceae)	54
3.3.83. <i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmel., <i>Vitis vinifera</i> L. (Vitaceae)	55
3.3.84. <i>Tribulus terrestris</i> L. (Zygophyllaceae).....	55
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	61
5. ÖNERİLER	72
EKLER	73
KAYNAKLAR	76
ÖZGEÇMİŞ	81

ÖZET

Bu araştırma, 2016-2019 yılları arasında Artvin ili merkez ilçesine bağlı 7 mahalle ve 36 köyün tümünde toplam 138 kişi ile düzenlenen anket formu aracılığıyla yüz yüze görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Artvin ili merkez köylerinde yerleşik yaşayan halkın doğal bitkiler hakkındaki bilgi ve tanıma düzeyleri, bu bitkilerin yöresel ve etnobotanik kullanımları, tıbbi ve aromatik özellikleri, yöresel adları ve kullanılan kısımları, kullanım amaçları ve kullanma şekilleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Demografik özellikleri de belirlenen yerel halkın, kendisine ait bitkisel herhangi bir karışımının olup olmadığı, karşılaştıkları sağlık sorunlarının çözümünde doğal bitkiler ve tıbbi yardım arasındaki tercihleri sorgulanmıştır. Özellikle hayvanların beslenmesi ve tedavisinde kullandıkları, yabani veya zararlı hayvanları uzaklaştırmak için ve inanışları gereği kullandıkları bitkiler belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca, bildikleri zehirli bitkiler ve varsa bu bitkilerin kullanımları irdelenmiştir. Yörede tarım bitkileri dışında gelir kaynağı olarak değerlendirilebilen ekonomik bitkilerin olup olmadığı sorgulanmıştır.

Araştırma neticesinde Artvin ili merkez köylerinde yayılış gösteren ve yöre halkı tarafından çeşitli amaçlar için kullandığı belirlenen 37familyaya ait 84 bitki türü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Artvin, Etnobotanik, Yöresel kullanım, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Merkez köyler

SUMMARY

In this study, the ethnobotanical characteristics of Artvin province was researched by face-to-face interviewing with 138 individuals from the central district of Artvin province and from 36 villages between the years of 2016 and 2019. In the questionnaire form prepared in the study, a variety of questions about the ethnobotanics such as their local names, how and where they are used, what parts of them are used, and side effects if exist, were asked to individuals. It was observed within this study, that some of the plant species present in the survey were not recognized by the locals. Therefore, most used plant species were inquired to the locals and requested from them to show these plants in the field. By this manner the local names of the plants were determined. For the purpose of identification of the represented plants, samples were taken appropriately and kept in accordance with the technique. As a result, 84 species belonging to 35 families, which are spreading in the central villages of Artvin province and used by the local people for various purposes, were identified by this research.

Keywords: Ethnobotanics, Local usage, Artvin, Medicinal and aromatic plants, Central villages

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Artvin'in 1949-2018 yılları arası iklim verileri.....	4
Tablo 2. Artvin İli merkez köylerinde etnobotanik özellikleri tespit edilen bitkilerin kullanım şekilleri ve kullanım amaçları	56

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Araştırma alanı ve köylerin coğrafi durumu.....	3
Şekil 2. Köylerde bulunan yöre halkına anket sorularının sorulması	6
Şekil 3. Yörede farklı amaçlarla kullanılan bitkiler	7
Şekil 4. Araziden bitki örneklerin toplanması	7
Şekil 5. Katılımcıların cinsiyetleri	8
Şekil 6. Katılımcıların yaş aralıklarındaki sayıları ve yüzdeleri	8
Şekil 7. Katılımcıların Eğitim Durumları	9
Şekil 8. Katılımcıların gelir düzeyleri	9
Şekil 9. Katılımcıların meslekleri	10
Şekil 10. Bitkilerin Kullanım Amacı	11
Şekil 11. Bitkilerin Kullanılan Kısımları ve Kullanım Oranları(%).....	12
Şekil 12. <i>Juniperus oxycedrus</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 13. <i>Abies nordmanniana</i> subsp. <i>Nordmanniana</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 14. <i>Picea orientalis</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 15. <i>Pinus pinea</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 16. <i>Pinus sylvestris</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 17. <i>Rhus coriaria</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 18. <i>Chaerophyllum temulum</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 19. <i>Coriandrum sativum</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 20. <i>Falcaria vulgaris</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 21. <i>Ferula orientalis</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 22. <i>Heracleum sphondylium</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 23. <i>Achillea arabica</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 24. <i>Achillea millefolium</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 25. <i>Achillea</i> sp.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 26. <i>Helianthus tuberosus</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 27. <i>Helichrysum armenium</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 28. <i>Onopordum acanthium</i>	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 29. <i>Taraxacum</i> sp.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

Şekil 30. *Tragopogon* sp.**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

- Şekil 31. *Triplospermum* sp.Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 32. *Capsella bursa-pastoris*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 33. *Silene vulgaris*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 34. *Cornus mas*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 35. *Diospyros kaki*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 36. *Diospyros lotus*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 37. *Equisetum arvense*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 38. *Rhododendron ponticum*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 39. *Vacciniummyrtilus*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 40. *Euphorbia* sp.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 41. *Onobrychis cornuta*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 42. *Robinia pseudoacacia*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 43. *Trifolium pratense*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 44. *Vicia cracca*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 45. *Quercus petraeasubsp. iberica*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 46. *Castanea sativa*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 47. *Hypericum perforatum*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 48. *Juglans regia*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 49. *Mentha longifolia*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 50. *Micromeria fruticulosa*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 51. *Origanum rotundifolium*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 52. *Satureja spicigera*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 53. *Thymus praecox*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 54. *Stachys sylvatica*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 55. *Malva neglecta*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 56. *Tilia* sp.Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 57. *Ficus carica*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 58. *Morus* spp.Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 59. *Olea europaea*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 60. *Osmanthus decorus*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 61. *Chelidonium majus*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 62. *Glaucium*sp.Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 63. *Plantago major*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

- Şekil 64. *Platanus orientalis*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 65. *Phragmites australis*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 66. *Zea mays*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 67. *Polygonum aviculare*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 68. *Polygonum bistorta*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 69. *Polygonum cognatum*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 70. *Rumex* spp.Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 71. *Rumex scutatus*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 72. *Pteridium aquilinum*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 73. *Portulaca oleraceae*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 74. *Cyclamen coum*(foto: Ö. Eminağaoğlu) Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 75. *Helleborus orientalis*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 76. *Ranunculus cappadocicus*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 77. *Paliurus spina-christi*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 78. *Alchemilla* sp.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 79. *Cerasus*sp.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 80. *Crataegus* spp.Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 81. *Cydonia oblonga*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 82. *Malus sylvestris*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 83. *Mespilus germanica*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 84. *Prunus domestica*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 85. *Pyrus communis*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 86. *Rosa canina*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 87. *Rosa gallica*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 88. *Rubusidaeus* L.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 89. *Sorbus torminalis*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 90. *Viscum album*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 91. *Smilax excelsa*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 92. *Urtica dioica*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 93. *Viola suavis*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 94. *Vitis vinifera*.....Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
- Şekil 95. *Tribulus terrestris*Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR DİZİNİ

ark.	Arkadaşları
gr.	gram
ha	hektar
km	kilometre
km ²	Kilometrekare
m	metre
mm	milimetre
⁰ C	santigrat derece
spp,	subsp Alttür
subsp.	Subspecies
var.	Varyete
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire

1.GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

İnsanların çevresinde mevcut bitkilerle etkileşiminin insanlık tarihi kadar eski olduğu düşünülse de bilimsel olarak etnobotanik çalışmalar ancak bir asır öncesine dayanmaktadır. Etnobotanik terimi ilk kez Harshberger tarafından 1896 yılında “The Purposes Etnobotany” isimli eserinde kullanılmış, bitkilerin yerel halk tarafından kullanımı olarak tanımlanmıştır (Heinrich, 2004).

İnsanoğlu çok eskiden beri yaşamını sürdürüebilmek, beslenmek, barınmak, şifa kaynağı sağlamak amacıyla çeşitli alanlarda doğadan faydalanmıştır. Günümüzde, tüm dünya çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla doğal olarak yetişen veya tarımı yapılan bitkileri kullanmaktadır. Başlangıçta doğadan toplama yoluyla faydalandıkları bitkileri, en yararlı buldukları veya özellikle daha fazla ve istedikleri zaman ve miktarda temin etmek için kültüre alarak tarımını yapmaya başlamışlardır. Gelişmekte olan ülkelerde milyonlarca insana doğadan topladıkları bitkisel ve hayvansal ürünler önemli gelir kaynağı oluşturmaktadır.

Dünya Sağlık Teşkilatının (WHO) dünya nüfusunun %80’inin, Afrika nüfusunun ise %95’inin tıbbi bitkilere dayalı tedavi yöntemlerini kullandıklarını bildirmektedir. Tıbbi kullanımları bakımından oldukça büyük bir kaynak olan çiçekli bitkilerin sadece % 15’inin kimyasal ve farmakolojik araştırmaları yapılmıştır. Yeryüzünde yetişen tüm bitkiler düşünüldüğünde bu oran son derece düşüktür (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011; Acıbuca ve Bostan Budak, 2018).

Ülkemizde 3.649’u endemik olmak üzere 12 bin civarında bitki taksonu yayılış göstermektedir. Türkiye coğrafi konumu, iklim ve bitki çeşitliliği, tarımsal potansiyeli, geniş yüz ölçümü sayesinde tıbbi ve aromatik bitkiler ticaretinde önde gelen ülkelerden biridir. Türkiye florasında bitkisel drog, gıda ve katkı maddeleri, kozmetik ve parfümeri sektörlerinin girdisini oluşturan pek çok ham maddenin kaynağı çok sayıda bitki bulunmaktadır (Nohutçu ve ark. 2019). Etnobotanik araştırmalar, yerel halkın deneme yanılma yoluyla kazandığı, uzun süreçler sonunda kesinleştirdiği ve

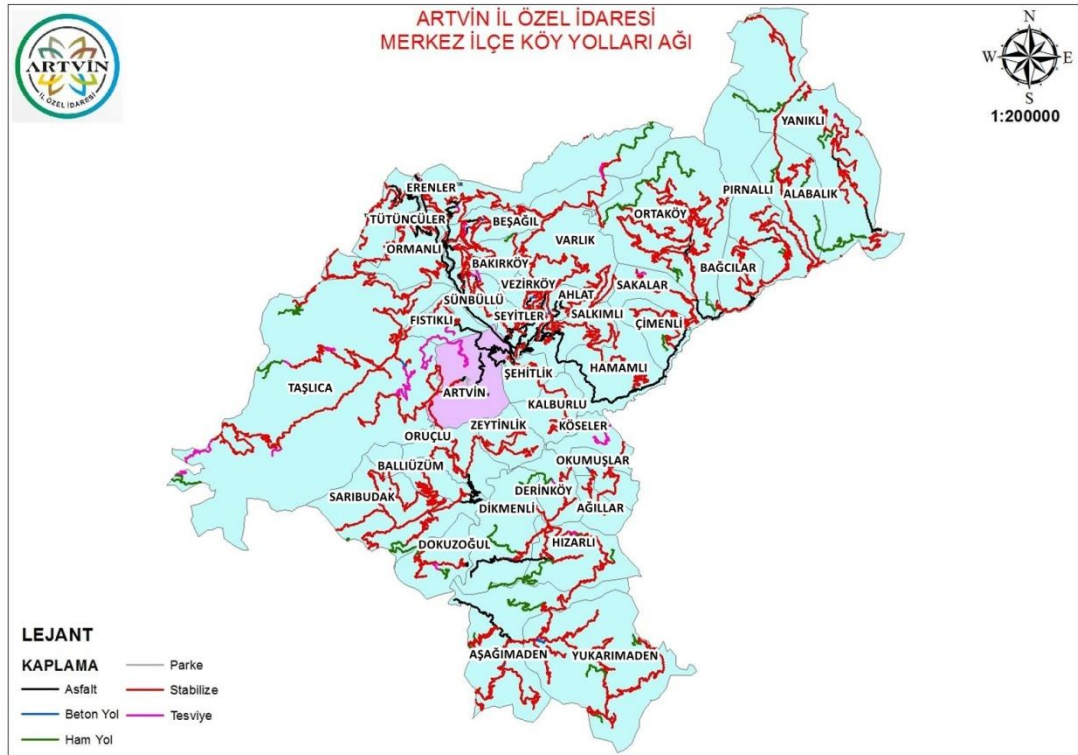
nesilden nesile aktardığı ve günümüze ulaşan çok değerli bilgilerin bilimsel olarak değerlendirilmelerini sağlar. Ülkemiz etnobotanik açıdan zengin bir mirasa sahiptir. Gelişen teknoloji, kente göç, şehirleşme gibi faktörlerin etkisi ile kırsalda yerel kullanımlar sonucunda oluşan ve şimdilerde kullanılmayan bu bilgi kaynağı kaybolma riski altındadır. Halkımızın etnobotanik kültürünün kayıtlı hale getirilmesi bakımından bilimsel nitelikli etnobotanik araştırmalar çok önemlidir. Özellikle gıda sektöründe etkili olarak kullanılan katkı maddelerinin varlığı ve zararlı etkileri, sentetik maddelerden ilaç yapımı ve istenmeyen yan etkileri nedeniyle biyolojik kökenli ürünlere artan ilgi ve buna paralel olarak etnobotanik bilgi birikimine verilmesi gereken önem her geçen gün artmaktadır.

Belirtilen bu nedenlerle halk tarafından kullanılan bitkiler, bu bitkilerin kullanılan kısımları, nasıl kullanıldıkları, hangi amaçlarla kullanıldıklarının belirlenmesine çalışılmaktadır. Böylece, Türkiye coğrafyasında yer alan etnobotanik bilgi birikimi bütünleştirilebilecektir.

Bu çalışmada, Artvin ili merkez köylerinde yaşayan halkın çeşitli amaçlarla kullandığı bitkiler, bu bitkilerin yöresel ve bilimsel adlarının tespiti, bu bitkilerden faydalanma amaç ve şekillerinin belirlenmesi ile elde edilen bilgilerin kaydedilmesi ve yörenin etnobotanik özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylece, bu bilgi birikiminin ve kültürünün gelecek nesillere ulaştırılması sağlanacaktır.

1.2. Araştırma Alanının Tanıtımı ve Nüfus Yoğunluğu

Artvin ili merkez ilçesine bağlı, 7 mahalle (Balcıoğlu, Çamlık, Çarşı, Çayağzı, Dere, Orta, ve Yeni) ve 36 merkez köy (Ağıllar, Ahlat, Alabalık, Aşağımaden, Bağcılar, Bakırköy, Ballüzüm, Beşagıl, Çimenli, Derinköy, Dikmenli, Dokuzoğul, Erenler, Fıstıklı, Hamamlı, Hızarlı, Kalburlu, Köseler, Okumuşlar, Ormanlı, Ortaköy, Oruçlu, Pırnallı, Sakalar, Salkımlı, Sarıbudak, Seyitler, Sünbüllü, Şehitlik, Taşlıca, Tütüncüler, Varlık, Vezirköy, Yanıklı, Yukarımaden, Zeytinlik) araştırma alanını oluşturmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma alanı ve köylerin coğrafi durumu

Artvin ilinin 2018 yılı sayım sonuçlarına göre merkez ilçe nüfusu 25.408, Belde-Köy nüfusu ise 9.673 kişidir (toplam 35.081). 2017 yılında ise merkez ilçe nüfusu 26.329, Belde-Köy nüfusu ise 8.597 kişidir (toplam 34.926). Köy nüfusunda 2018 yılında gözlenen artışın, 31 Mart 2019 tarihinde yapılan yerel seçimler nedeniyle yaşanan nüfus hareketliliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Merkez köylerde yerleşik yaşayan nüfus, gerçekte tespit edilenden daha azdır. Çalışmanın yapıldığı köylerin isimleri, şehir merkezine olan uzaklıkları ve (2018 TÜİK sayımı) nüfus dağılımları Ek 2’de gösterilmiştir (URL-1).

1.3. İklim ve Bitki Örtüsü

Artvin, iklim yönünden oldukça değişkendir. Kıyı kesimlerinde tipik olarak her mevsim yağışlı Karadeniz iklimi görülür. Artvin merkez ve çevresinde kışları soğuk ve yaz yağışlarının daha az olduğu Karadeniz iklimi, özellikle Ardanuç ve Yusufeli kesiminde karasal iklim görülür. Ayrıca, tüm Çoruh vadisi boyunca görülen Akdeniz iklimi etkisi ile yazları sıcak ve kurak, kışları ise karasal iklime kıyasla kısmen daha ılıman ve daha az yağış alan bir mikro iklim görülür (Eminağaoğlu ve ark., 2015) 1949-2018 yılları arası Artvin'e ait yağış ve sıcaklıkla ilgili iklim verileri Tablo 2 'de

gösterilmiştir. Artvin’de ortalama yıllık yağış 694,8 mm’dir. Ağustos, Temmuz ve Eylül en az yağış, Aralık, Ocak, Kasım ve Şubat ise en çok yağış alan aylardır. Artvin’in ortalama yıllık sıcaklığı 12,4 °C’dir (URL-2).

Tablo 1. Artvin'in 1949-2018 yılları arası iklim verileri

Meteorolojik Elemanlar	AYLAR												Yıllık
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1950 - 2015)													
Ortalama Sıcak. (°C)	2.8	4.0	7.1	12.0	15.9	18.8	20.9	21.1	18.2	14.0	9.1	4.5	12.4
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	6.2	8.3	12.4	17.9	21.9	24.2	25.8	26.3	23.9	19.6	13.3	7.8	17.3
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-0.2	0.4	2.9	7.2	11.2	14.3	16.9	17.1	14.2	10.2	5.7	1.7	8.5
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m ²)	85.5	71.9	60.0	53.2	53.2	49.7	30.6	29.0	36.4	61.6	76.0	87.7	694.8
Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En Düşük Değerler (1950 - 2015)*													
En Yüksek Sıcak. (°C)	18.9	21.5	28.4	34.4	36.4	39.0	42.0	43.0	38.4	33.9	27.9	20.9	43,1
En Düşük Sıcak. (°C)	-16.1	-11.9	-9.8	-7.1	-0.6	3.7	9.5	9.5	4.6	-1.6	-8.2	-10.8	-16,1

Artvin, 137 familya ve 761 cinse ait toplam 2727 adet doğal bitki taksonu ile Türkiye’nin en zengin ilidir. 198’i endemik, 302 si endemik olmayan nadir olmak üzere toplam 500 adet bitki risk altındadır. Artvin’de pseudomaki, dere, orman, alpin ve subalpin vejetasyonu gibi farklı yükseltilerde farklı vejetasyon tipleri yayılış göstermektedir (Eminağaoğlu ve ark, 2015).

1.4. Literatür özeti

Etnobotanik araştırmalar, yerel halkın toplumsal yaşam içerisinde bitkileri nasıl ve hangi amaçlarla kullandıklarını, kültürel ve inançsal değerlerini ortaya koyan, nesilden nesile aktarılan bu bilgilerin kaybolma riskini ortadan kaldıran, bu bilgilerin bilimsel olarak değerlendirilmesini sağlayan çalışmalardır. Ülkemizde çok sayıda etnobotanik çalışma yapılmış olsa da bu çalışmalar oldukça dağınıktır. Literatürde, 1928–1997 yıllarında yayınlanmış ve yayınlanmamış etnobotanik çalışmaların arşiv (Sadıkoğlu, 1998) veya veri tabanı haline getirilmeye çalışıldığı (Alpınar ve Saçlı, 1997; Ospankulova, 2005) çalışmalara rastlanmıştır. Ayrıca, Kendir ve Güvenç (2010), Türkiye’de farklı bakış açılarıyla yapılan çok sayıda etnobotanik çalışmayı değerlendirmiştir. Baytop (1994; 1999), ülkemizde yayılış gösteren bitkilerin yayılış

alanlarını, yöresel adlarını, kimyasal yapılarını, bitkilerin hangi amaçla hangi kısımlarının kullanıldığını tespit etmiştir. Yukarıda bahsi geçen, geçmişteki etnobotanik araştırmaların birçoğunun derlendiği çalışmalar dışında, Türkiye'nin farklı kültürel yapıya sahip çeşitli bölgelerinde, çeşitli büyüklükteki alanlarda (ilçe, il) yapılmış çok sayıda araştırma mevcuttur (Baytop 1999; Satıl ve ark.,2006; Gençay, 2007; Deniz ve ark., 2010; Eraydın 2010; Saraç ve ark, 2013; Karakurt, 2014; Arı, 2014; Akan ve Bakır Sade, 2015; nver, 2019;Karaevli, 2019)

2.MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal ve Yöntem

Araştırma materyalini, 2016-2019 yılları arasında, Artvin ili merkez ilçesine bağlı 7 mahalle ve tüm merkez köylerinde (36 köy) yapılan arazi çalışmaları sonucunda toplanan bitki örnekleri oluşturmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalarda kullanılan anket formları (Bayramoğlu, 2007; Saraç, 2013; Vehbi, 2014) dikkate alınarak oluşturulan bir anket formu kullanılmıştır (EK 1). Araştırma bölgesinde yaşayan yerel halkla bire bir görüşülmüş, böylece bitkilerin yöresel kullanım kültürünü belirlemek amacıyla yöredeki insanların bilgileri derlenmeye çalışılmıştır (Şekil 2). Ankete katılanların yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi demografik özellikleri, yörede kullandıkları doğal bitkiler, bu bitkilere verdikleri yöresel isimler, kullanım alanları ve amaçları, kullanılan kısımları ve kullanım şekli belirlenmeye çalışılmıştır (Şekil 2-3). Araştırma bölgesinde yüz yüze görüşülen yerel halkın gösterdiği bitkiler toplanmış (Şekil 4), preslenerek kurutulmuş, teşhisleri (Davis, 1965-1988) yapılarak Artvin Çoruh Üniversitesi herbaryumuna (ARTH) yerleştirilmiştir. Bitkilerin genel isimleri Baytop (1994) ve Güner ve ark. (2012) eserlerine göre verilmiştir. Arazide söz konusu bitki örneklerinin fotoğrafları çekilmiştir. Bitki örnekleri Tablo 2’de familya ve tür isimlerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Şekil 2.Köylerde bulunan yöre halkına anket sorularının sorulması

Şekil 3.Yörede farklı amaçlarla kullanılan bitkiler

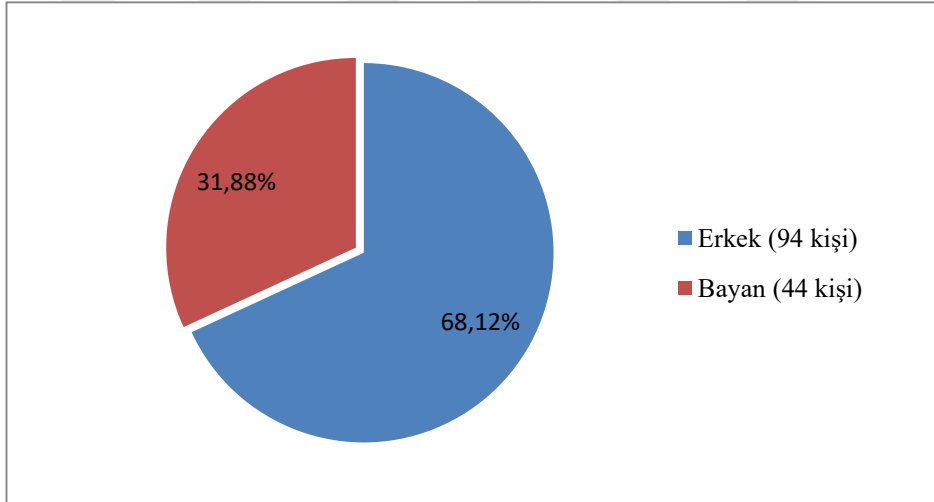

Şekil 4. Araziden bitki örneklerin toplanması

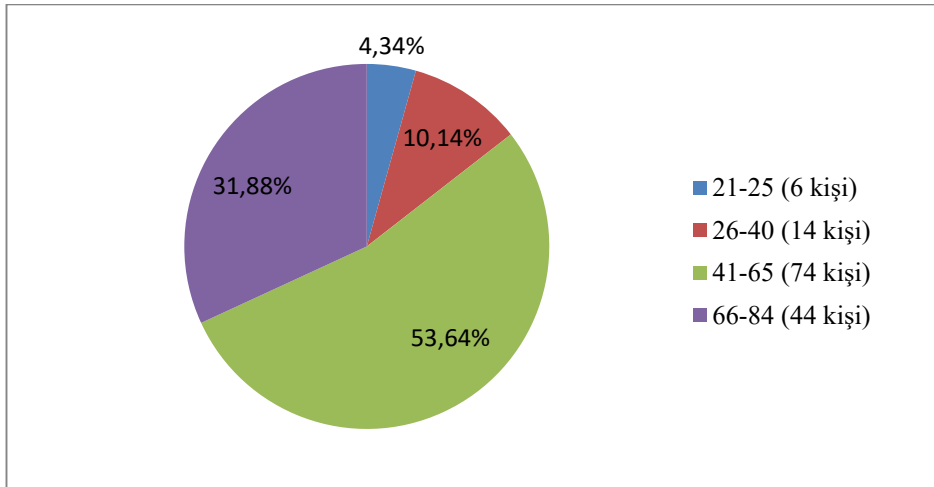
3. BULGULAR

3. 1. Yerel halkın demografik yapısı

Artvin'in merkez ilçesine bağlı 7 mahalle ve 36 (tümü) merkez köyünde toplam 138 kişi ile yüz yüze görüşmeler yapılarak uygulanan anketler değerlendirilmiştir (Ek 1). Köylerde yaşayan yerel halktan ankete katılanların % 31,88'i kadın, % 68,12'i erkektir (Şekil 5). Ankete katılanların yaş aralığı 21-84'dür. Ankete katılanların 6'sı 21-25 yaş, 14'ü 26-40 yaş, 74'ü 41-65 yaş ve 44'ü 66-84 yaş aralığında yer almaktadır. Ankete katılanların %85,52'si 40 yaş ve üzerindedir (Şekil 6).

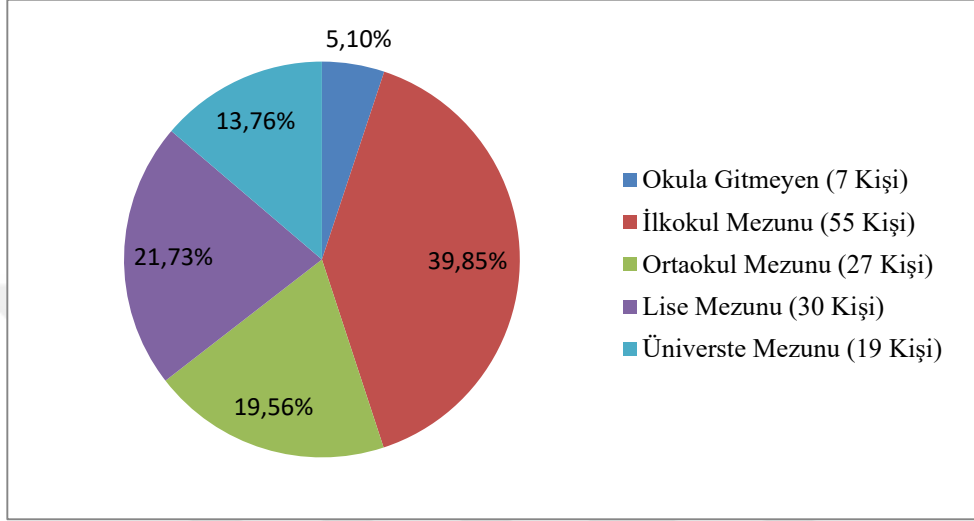

Şekil 5. Katılımcıların cinsiyetleri

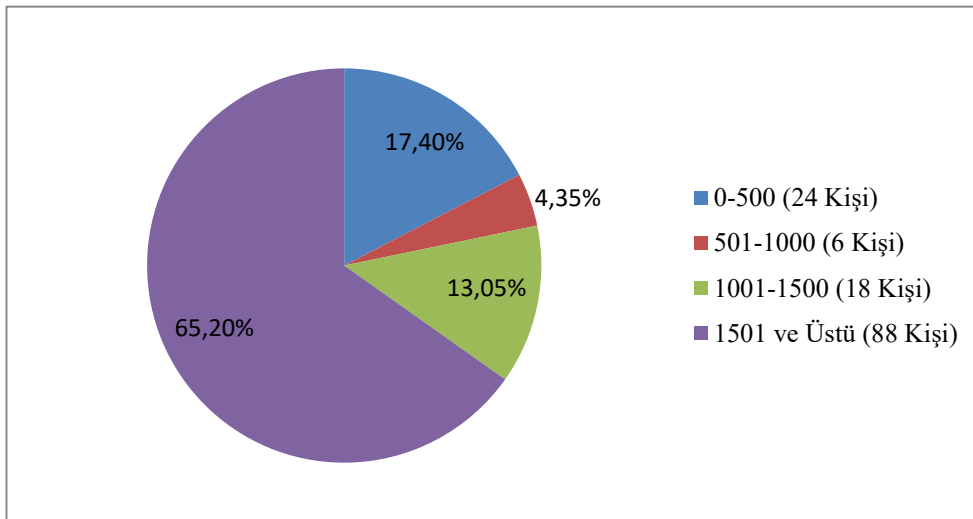
Şekil 6. Katılımcıların yaş aralıklarındaki sayıları ve yüzdeleri

Ankete katılan 138 kişiden yalnızca 19'u (%10,3) üniversite mezunudur. Katılımcıların % 21,73'ü lise, % 19,56'sı ortaokul ve % 39,85'i ilkokul mezunudur. Ankete katılanlar arasında hiç okula gitmeyen 7 kişi bulunmaktadır. Katılımcıların yarısından çoğu (% 59,41) ilköğretim düzeyinde eğitime sahiptir (Şekil 7).

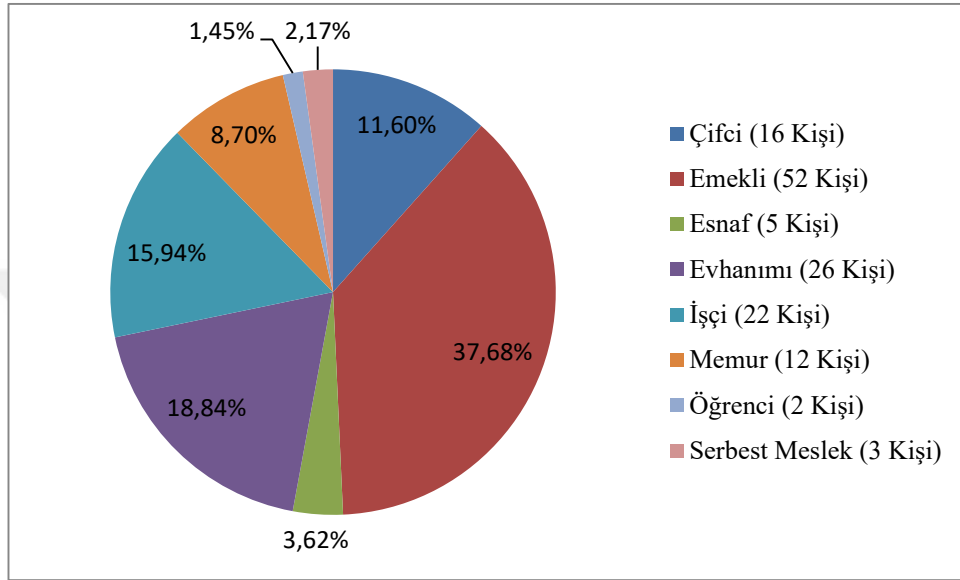
Şekil 7. Katılımcıların Eğitim Durumları

Katılımcılardan 88 kişinin (% 65,20)1501 TL ve üzeri, 18 kişinin (%13,05)1500-1001TL arası, 6 kişinin (%4,35) 501-1000 TL arası ve 24 kişinin (%17,40) 0-500TL arası aylık ortalama gelire sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 8).

Şekil 8. Katılımcıların gelir düzeyleri

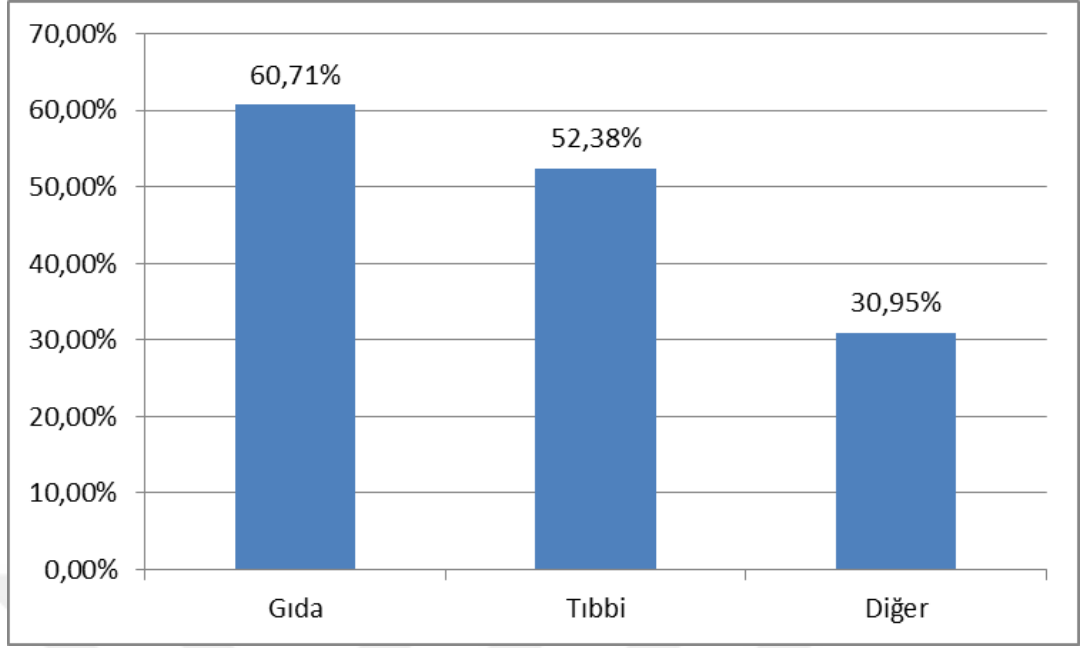
Ankete katılanların tümü meslek gruplarına göre değerlendirildiğinde % 1,45'inin öğrenci, % 2,17'sinin serbest meslek sahibi, % 3,62'sinin esnaf, % 8,70'inin memur, % 11,60'ının çiftçi, % 15,94'ünün işçi, % 18,84'ünün ev hanımı ve % 37,68'inin emekli olduğu görülmüştür. Ankete katılanların çoğunluğunu ev hanımı ve emekli olanlar (78 kişi) oluşturmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Katılımcıların meslekleri

3.2. Yerel halkın doğal bitkileri kullanımı

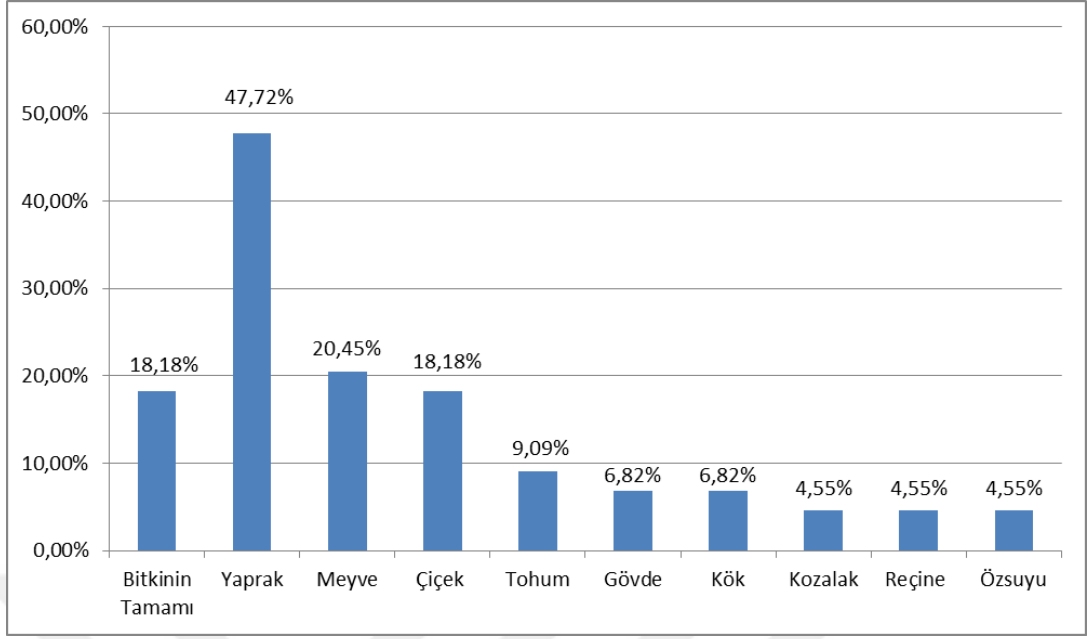
Ankete katılan yerel halk kullandıkları bitkileri çoğunlukla gıda olarak tükettiğini (% 60,71), ayrıca kendilerinin ve hayvanlarının sağlık problemlerinin (% 52,38) çözümünde faydalandıklarını belirtmiştir. Katılımcılar bu bitkileri gıda ve tıbbi kullanımları dışında farklı amaçlarla (% 30,95) da (yapacak kereste, el aletleri, ahşap eşya, yem ve çit bitkisi, boya maddesi, kozmetik amaçlı, arılara nektar kaynağı, uzaklaştırıcı etkileri nedeniyle) kullandıklarını belirtmişlerdir (Şekil 10).

Şekil 10. Bitkilerin Kullanım Amacı

Yöre halkının bildirdiği tüm bitkiler değerlendirildiğinde, kullanım yoğunluğuna göre bitkilerin kullanılan kısımları yaprak (% 36,9), meyve (%26,19), bitkinin tümü (% 21,43), çiçek (%11,9), sürgün (%9,52), tohum (%7,14), odun (% 5,95), kök (%4,76), özsuğu (%3,57), reçine (%3,57), kozalak (%2,38), yumru (%2,38) ve meyve sapı (%1,19) olarak sıralanır.

Yöre halkı 44 bitkinin çeşitli sağlık problemleri için tıbbi amaçla kullanıldığını bildirmiştir. Bu bitkilerden 19 tanesi yalnızca tıbbi olarak kullanılmaktadır. Bu kırkdört bitkinin,%18,18'inin tamamı, %47,72'sinin yaprağı, %20,45'inin meyvesi, %18,18'inin çiçeği, %9,09'unun tohumu, %6,82'sinin gövdesi, %6,82'sinin kökü, %4,55'inin kozalağı, %4,55'inin reçinesi ve %4,55'inin özsuğu çeşitli tıbbi amaçlarla kullanılmaktadır (Şekil 11). Bitkilerin kullanılan kısımlar değerlendirildiğinde, ilk sırada yaprakların, ikinci sırada meyvelerin yer aldığı görülür. Bitkilerin tümünün veya yalnızca çiçek kısımlarının kullanımı değerlendirildiğinde, kullanım yoğunluğu açısından bu iki kısmın üçüncü sırayı paylaştığı görülür. Bitkilerin kozalak, reçine ve özsuğlarının kullanım yoğunluğu birbirine eşittir ve bitkilerin diğer kısımlarının kullanım yoğunluğu ile karşılaştırıldığında oldukça azdır.

Şekil 11. Bitkilerin Kullanılan Kısımları ve Kullanım Oranları (%)

Ankete katılan yöre halkının tedavi amacı ile kullandığını bildirdiği bazı karışımlar aşağıda verilmiştir.

Karışım 1. *Olea europae* (zeytin) yaprağı, *Viscum albüm* (titri) yaprakları ile birlikte kaynatılıp, suyu kolesterol için içilir (Köseler köyü).

Karışım 2. *Thymus praecox*, *Achillea* sp. ve *Alchemilla* sp. bitkileri karıştırılarak kaynatılır ve suyu direnç artırıcı olarak ve soğuk algınlığına karşı içilir (Ortaköy köyü).

Karışım 3. *Urtica dioica* (ısırgan) tohumları, bal ile karıştırılarak astım ve bronşit için kullanılır (Bağcılar köyü, Kalburlu köyü, Ortaköy köyü).

Karışım 4. Hakiki zeytinyağı, taze acı köy biberi ve kına ezilerek karıştırılır. Elde edilen bu karışım ağrıyan yerler sürülür. Bu işlem üç defa tekrarlanır (Bağcılar köyü).

Karışım 5. *Pinus sylvestris* (çam) reçinesi zeytinyağı ve balmumu karıştırılarak yaralara sürülür (Ballüzüm köyü).

Karışım 6. Pekmez, zeytinyağı karıştırılıp yuvarlanan veya düşen hayvanlara kan toplanmasına karşı içirilir (Ballüzüm köyü).

Karışım 7. Suda ıslatılan, şişip yarılan kuru fasülye, yara olan yere koyulur (köpek ısırması gibi). Ayrıca, haşlanıp sirke ile ezilen kuru fasülye burkulan yerlere sarılır (Sarıbudak köyü).

Karışım 8. Tarçın, zencefil, bal, elma sirkesi, limon karıştırılarak gribe karşı kullanılır (Sarıbudak köyü).

Karışım 9. Pekmez, sirke ve zeytinyağı karıştırılarak hayvanları beslemek için yalattılır.

Ankete katılan yöre halkının, karşılaştıkları sağlık sorunlarının çözümünde, doğal bitkiler ve tıbbi yardım arasındaki tercihleri sorgulanmıştır. Seçenekli olarak herhangi bir sağlık problemi yaşadıklarında nereye gittikleri sorgulanmıştır (EK 1). Katılımcılardan 129 kişi herhangi bir sağlık sorunu ile karşılaştığında, önce hastaneye gittiğini ve tıbbi ilaç kullandığını belirtmiştir. Geri kalan 9 kişi ise tedavi için öncelikle bitkilerden faydalandıklarını, çözüm üretemediklerinde hastaneye giderek tıbbi tedavi aldıklarını belirtmişlerdir.

3.3. Araştırma Bölgesinde Etnobotanik Özellikleri Tespit Edilen Bitkiler

Artvin'in merkez köylerinde yöre halkı tarafından çeşitli amaçlarla kullanılan bitkilerin Türkçe adları, yöresel adları, yörede kullanılan kısımları, yöresel kullanım amacı ve şekilleri aşağıda listelenmiştir. Bitkilerin bilimsel ve yöresel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım amacı ve kullanım şekilleri Tablo 3'de sunulmuştur.

3.3.1. *Juniperus oxycedrus* L. (Cupressaceae)

Türkçe adı: Katran ardıcı

Yöresel adı: Ardıç

Kullanılan kısımları: Kozalak

Kullanım şekli ve amacı:

Kozalakları suda kaynatılarak şeker hastalığına iyi geldiği için içilir. Kozalakları ezilerek çıkarılan yağ (katran, özüt) eklem ağrılarına karşı sürülerek kullanılır.

Şekil 12. *Juniperus oxycedrus*

3.3.2. *Abies nordmanniana* (Steven) Spach subsp. *nordmanniana* (Pinaceae)

Türkçe adı: Doğu Karadeniz Göknarı

Yöresel adı: Soç, Doruk

Kullanılan kısımları: Odun, taze sürgün

Kullanım şekli ve amacı:

Odunu çatı malzemesi (bedevra) olarak kullanılır. Genç sürgünleri taze veya kurutularak hayvanlara yedirilir.

Şekil 13. *Abies nordmanniana* subsp. *nordmanniana*

3.3.3. *Picea orientalis* (L.) Peterm. (Pinaceae)

Türkçe adı: Doğu ladini

Yöresel adı: Köknar, Gökmar

Kullanılan kısımları: Reçine

Kullanım şekli ve amacı:

Kabuğun çatlaklarından çıkan reçinesi (sakızı) mide rahatsızlıkları için çiğnenir, daha sonra ise yutulur. Ayrıca, insanlarda iltihaplı yaralara sürülerek, hayvanların ise kırık bulunan bölgelerine bezle sarılarak kullanılır. Odunu çatı malzemesi (bedevra) olarak kullanılır.

Şekil 14. *Picea orientalis*

3.3.4. *Pinus pinea* L. (Pinaceae)

Türkçe adı: Fıstık çamı

Yöresel adı: Çam fıstığı

Kullanılan kısımları: Tohum

Kullanım şekli ve amacı:

Tohumu taze olarak yenilir. Ayrıca, yemeklere lezzet için katılarak da kullanılır.

Şekil 15. *Pinus pinea*

3.3.5. *Pinus sylvestris* L. (Pinaceae)

Şekil 16. *Pinus sylvestris*

Türkçe adı: Sarıçam

Yöresel adı: Çam

Kullanılan kısımları: Reçine, kozalak, odun

Kullanım şekli ve amacı:

Reçinesi kaynatılıp, soğutularak yapılan tabletler mide ülseri için kullanılır. Ayrıca, reçinesi zeytinyağı ve balmumu ile karıştırılarak yaralara sürülür. Yeşil kozalakları kaynatılarak ya da sıcak suda demlenerek sabah akşam öksürüğe karşı içilir. Odunu ısıtılarak ishale ve karın ağrısına karşı üzerine oturulur.

3.3.6. *Rhus coriaria* L. (Anacardiaceae)

Şekil 17. *Rhus coriaria*

Türkçe adı: Sumak

Yöresel adı: Tirimli

Kullanılan kısımları: Meyve, yaprak, dal

Kullanım şekli ve amacı:

Meyvesi kurutularak baharat olarak kullanılır. Yaprakları kaynatılır ve suyu hayvanların yaralarına sürülür. Bitki (yaprak, dal, gövde) kaynatılarak elde edilen su, boya maddesi olarak kullanılır.

3.3.7. *Chaerophyllum temulum* L. (Apiaceae)

Türkçe adı: Dalı handok

Yöresel adı: Hozağhima, hozahara

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Bitki çiçek açmadan önce toprak üstü kısımları (sürgün, yaprak ve gövdesi) kaynatılır, içine yoğurt suyu (şirat) katılarak, salamurası yapılır.

Şekil 18. *Chaerophyllum temulum*

3.3.8. *Coriandrum sativum* L. (Apiaceae)

Türkçe adı: Kışniş

Yöresel adı: Kinzi

Kullanılan kısımları: Yaprak, sürgün

Kullanım şekli ve amacı:

Verdiği lezzet nedeniyle taze fasülye, ayran çorbası yemeklerine ve salatalara katılır.

Şekil 19. *Coriandrum sativum*

3.3.9. *Falcaria vulgaris* Bernh. (Apiaceae)

Şekil 20. *Falcaria vulgaris*

Türkçe adı: Kazayağı

Yöresel adı: Kazyağı, kazayağı, pancarotu

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Bitkinin taze yapraklarından sade ya da bulgur ve/veya pirinç katılarak yemek yapılır. Toprak üstü kısımları (sürgün, yaprak ve gövdesi) salamura yapılarak kullanılır.

3.3.10. *Ferula orientalis* L. (Apiaceae)

Şekil 21. *Ferula orientalis*

Türkçe adı: Çakşır otu

Yöresel adı: Çaşur

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Bitkinin toprak üstü kısımları (sürgün, yaprak ve gövdesi) salamura yapılarak kullanılır.

3.3.11. *Heracleum sphondylium* L. (Apiaceae)

Türkçe adı: Devesil

Yöresel adı: Teleharşi, Ğel, Ğer

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklarından yemek yapılır. Sürgün ve gövdesi kabuğu soyularak taze olarak yenir ve salamura yapılarak kullanılır. Sütü arttırdığı için kurutularak kışın hayvanlara yedirilir.

Şekil 22. *Heracleum sphondylium*

3.3.12. *Achillea arabica* Kotschy (Asteraceae)

Türkçe Adı: Civanperçemi

Yöresel Adı: Yılan otu

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Çiçekli bitki gövdesi kurutularak yılanları uzaklaştırmak için evlere asılır.

Şekil 23. *Achillea arabica*

3.3.13. *Achillea millefolium* L. (Asteraceae)

Türkçe adı: Beyaz civanperçemi

Yöresel adı: Tırtıllı ot

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprakları yaraların iyileştirilmesinde ve kanamaların durdurulmasında kullanılır.

Şekil 24. *Achillea millefolium*

3.3.14. *Achillea* sp. (Asteraceae)

Türkçe adı: Civanperçemi

Yöresel adı: Dağ çayı

Kullanılan kısımları: Çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Çayı yapılarak akciğer rahatsızlıkları için içilir. Soğuk algınlığına iyi gelir. Nefes açıcı özelliği vardır.

Şekil 25. *Achillea* sp.

3.3.15. *Helianthus tuberosus* L. (Asteraceae)

Türkçe adı: Yer elması

Yöresel adı: Yer elması, Kontliç

Kullanılan kısımları: Yumru

Kullanım şekli ve amacı:

Yumrularının kabuğu soyularak taze olarak yenilir. Turşusu yapılarak da kullanılır.

Şekil 26. *Helianthus tuberosus*

3.3.16. *Helichrysum armenium* DC. (Asteraceae)

Türkçe adı: Altın otu

Yöresel adı: Altın otu

Kullanılan kısımları: Çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Çiçekleri kurutulup kaynatılarak kan sulandırıcı ve iltihap atıcı olarak kullanılır.

Şekil 27. *Helichrysum armenium*

3.3.17. *Onopordum acanthium* L. (Asteraceae)

Türkçe adı: Galagan, eşek dikeni

Yöresel adı: Eşek dikeni

Kullanılan kısımları: Gövde

Kullanım şekli ve amacı:

Taze gövdesi soyularak yenir.

Şekil 28. *Onopordum acanthium*

3.3.18. *Taraxacum* sp. (Asteraceae)

Türkçe adı: Karahindiba

Yöresel adı: Sarıçiçek

Kullanılan Kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklarından yemek yapılır, taze olarak da tüketilir.

Şekil 29. *Taraxacum* sp.

3.3.19. *Tragopogon* sp. (Asteraceae)

Türkçe adı: Tarla yemliği

Yöresel adı: Pampara

Kullanılan Kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklarından yemek yapılır. Ayrıca, tuza batırılarak taze olarak da tüketilir.

Şekil 30. *Tragopogon* sp.

3.3.20. *Tripleurospermum* sp. (Asteraceae)

Türkçe adı: Papatya

Yöresel adı: Beyaz papatya

Kullanılan kısımları: Çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Çiçeğinden çay yapılarak içilir. Astım, bronşit ve kalp hastalıklarına, ağız yarası ve diş ağrılarına karşı iyi gelir.

Şekil 31. *Triplouspermum* sp.

3.3.21. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. (Brassicaceae)

Türkçe adı: Çobançantası

Yöresel adı: Kürt pancarı

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklarından yemek yapılır.

Şekil 32. *Capsella bursa-pastoris*

3.3.22. *Silene vulgaris* (Moench) Garcke (Caryophyllaceae)

Türkçe adı: Ecibücü, gıvışgan otu

Yöresel adı: Civana, curuna.

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklarından yemek yapılır, yumurta ile kavrulurken yenir.

Şekil 33. *Silene vulgaris*

3.3.23. *Cornus mas* L. (Cornaceae)

Türkçe adı: Kızılcık

Yöresel adı: Kızılcık

Kullanılan kısımları: Meyve, Sürgün

Kullanım şekli ve amacı:

Meyvelerinden reçel, marmelat ve korova adı verilen su ile açılarak içilen katı meyve ekstresi yapılır. Ayrıca, kurutularak saklanan meyvelerinden kışın çorba yapılır. Obur sürgünleri (dik büyüyen meyvesiz sürgün) kesilip kavrularak değnek yapılır ve yün dövmede kullanılır.

Şekil 34. *Cornus mas*

3.3.24. *Diospyros kaki* Thunb. (Ebenaceae)

Türkçe adı: Trabzon hurması

Yöresel adı: Hurma

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyvesi taze veya kurutularak yenir.

Şekil 35. *Diospyros kaki*

3.3.25. *Diospyros lotus* L. (Ebenaceae)

Türkçe adı: Hırnık

Yöresel adı: Kara hurma

Kullanılan Kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyvesi taze veya kurutularak yenir.

Bağırsakları çalıştırır, şişkinliğe ve kabızlığa iyi gelir.

Şekil 36. *Diospyros lotus*

3.3.26. *Equisetum arvense* L. (Equisetaceae)

Türkçe adı: Atkuyruğu

Yöresel adı: Kırkkilit otu, kırkboğum otu, kırkkanat otu, katırkuyruğu, katara

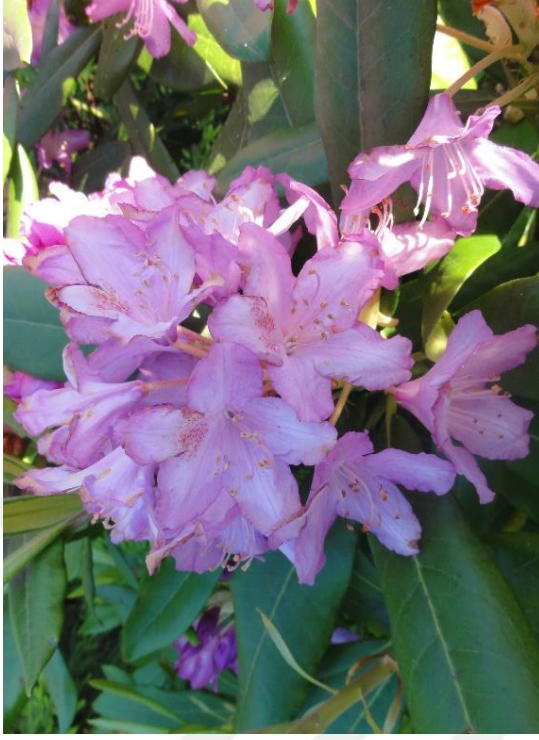
Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklar kurutulup çayı yapılarak, prostat, idrar sökücü, kum ve taş düşürücü ve kemik ağrıları için kullanılır.

Şekil 37. *Equisetum arvense*

3.3.27. *Rhododendron* spp. (Ericaceae)

Türkçe adı: Orman gülü

Yöresel adı: Yel, yeli, kumar

Kullanılan kısımları: Yaprak, dal, çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Sarı çiçekli orman gülünün yazın yaprakları, kışın dalları kaynatılıp suyuna girilmek suretiyle romatizma ağrılarına karşı kullanılır. Mor çiçekli orman gülünün yaprakları kaynatılıp hasta hayvanlar direnç sağlamak için içirilir. Çiçekleri arılar için nektar kaynağıdır.

Şekil 38. *Rhododendron ponticum*

3.3.28. *Vaccinium arctostaphylos* L., *Vaccinium myrtillus* L. (Ericaceae)

Türkçe adı: Ayı üzümü, Trabzon çayı

Yöresel adı: Meşe üzümü, likapa, ayı üzümü, morsvi

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyveleri taze olarak tüketilir. Reçel ve marmelat yapılır.

Şekil 39. *Vaccinium myrtillus*

3.3.29. *Euphorbia* sp. (Euphorbiaceae)

Türkçe adı: Sütleşen

Yöresel adı: Sütli ot

Kullanılan kısımları: Özsuyu

Kullanım şekli ve amacı:

Gövdesi kırılarak akan özsuyu nasır ve siğil üzerine değiştirilerek kullanılır. Birkaç uygulamadan sonra nasır ve siğiller kaybolur.

Şekil 40. *Euphorbia* sp.

3.3.30. *Onobrychis cornuta* (L.) Desv. (Fabaceae)

Türkçe adı: Kuşkaçıran

Yöresel adı: Geven

Kullanılan kısımları: Gövde, yaprak, kök

Kullanım şekli ve amacı:

Güz aylarında gövde ve kökü ezilerek elde edilen özü (yağı) bel fıtığı ağrıları için kullanılır. Yaprak ve gövdesi çay yapılarak içilir. Kökü ezilerek hayvanlara yedirilir. Çok besleyicidir.

Şekil 41. *Onobrychis cornuta*

3.3.31. *Robinia pseudoacacia* L. (Fabaceae)

Türkçe adı: Beyaz çiçekli yalancı akasya

Yöresel adı: Akasya

Kullanılan kısımları: Gövde, çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Kamyonların kasalarının altına kadron olarak kullanılır. Kazma, kürek, balta gibi aletlere sap yapılır. Çiçekleri arılar için nektar kaynağıdır.

Şekil 42. *Robinia pseudoacacia*

3.3.32. *Trifolium pratense* L. (Fabaceae)

Türkçe adı: Çayır gülü

Yöresel adı: Üçkulak

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Bitkinin yeşil kısımları ezilip yaralara sürülerek tedavi edici olarak kullanılır. Hayvanlar için besleyicidir. Ayrıca, yanında taşındığında yapılacak sihirlerin işlemeyeceğine inanılır. Dört yapraklısı cüzdanda taşınırsa paranın artacağına inanılır.

Şekil 43. *Trifolium pratense*

3.3.33. *Vicia cracca* L. (Fabaceae)

Şekil 44. *Vicia cracca*

Türkçe adı: Kuşfiği

Yöresel adı: Lilligüverda

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Taze toplanarak hayvanlara sütü arttırdığı için yedirilir.

3.3.34. *Quercus petraea* subsp. *iberica* (Steven ex M.Bieb.) Krassiln. (Fagaceae)

Türkçe adı: Meşe

Yöresel adı: Pelit, pelüt

Kullanılan kısımları: Tohum, yaprak, odun

Kullanım şekli ve amacı:

Odunu ahşap ev yapımında kereste olarak kullanılır. Kurutulan yaprakları kışın hayvanların kaba yem (neker) ihtiyacını karşılamak için kullanılır. Meyvesi küçükbaş hayvanlara yedirilir ve çok besleyicidir. Meyvesi kavrularak kestane gibi yenir. Eskiden tohumlarından un yapıp, ekmek yapımında buğday-arpa unu ile karıştırılarak kullanılmıştır.

Şekil 45. *Quercus petraea* subsp. *iberica*

3.3.35. *Castanea sativa* Mill. (Fagaceae)

Türkçe adı: Kestane

Yöresel adı: Kestane

Kullanılan kısımları: Tohum, odun

Kullanım şekli ve amacı:

Tohumu yenir. Odunu yapı malzemesi olarak kullanılır.

Şekil 46. *Castanea sativa*

3.3.36. *Hypericum perforatum* L. (Hypericaceae)

Türkçe adı: Sarı kantaron

Yöresel adı: Sarı kantaron, kantaron otu

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Bitkinin zeytinyağı içinde bekletilerek elde edilen yağ ekstraktı yaralara ve diz ağrılarına karşı kullanılır. Bağırsak ve mide rahatsızlıklarına karşı kaynatılıp, suyu içilir. Ayrıca, hayvanların yaralarına da kullanılır.

Şekil 47. *Hypericum perforatum*

3.3.37. *Juglans regia* L. (Juglandaceae)

Türkçe adı: Ceviz

Yöresel adı: Ceviz

Kullanılan kısımları: Meyve, yaprak, çiçek, meyve iç zarı

Kullanım şekli ve amacı:

Tohumları yenir. Meyve iç zarı kolesterole ve öksürüğe iyi geldiği için kaynatılarak içilir. Taze meyveleri (csengo) ezilerek zehirlenen hayvanlara yedirilir. Yaprakları güve için uzaklaştırıcı olarak kullanılır. Erkek çiçeklerin kaynatıldığı su saç bakımı için kullanılır.

Şekil 48. *Juglans regia*

3.3.38. *Mentha longifolia* (L.) L. (Lamiaceae)

Türkçe adı: Yarpuz

Yöresel adı: Szenzo

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Duş suyuna katılıp banyoda kullanılır, parfüm gibi kokusu vardır.

Şekil 49. *Mentha longifolia*

3.3.39. *Micromeria fruticulosa* (Bertol.) Šilic (Lamiaceae)

Şekil 50. *Micromeria fruticulosa*

Türkçe adı: Taş nanesi

Yöresel adı: Nişoş

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Gövde, yaprak ve sürgünleri kurutularak çorba ve yemeklerde baharat olarak kullanılır.

3.3.40. *Origanum rotundifolium* Boiss. (Lamiaceae)

Şekil 51. *Origanum rotundifolium*

Türkçe adı: Yuvarlak mercan

Yöresel adı: Aylık otu

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Çiçek, yaprak ve sürgünleri kaynatılarak 40'ı çıkan çocuklar banyo ettirilir. Bebeklerin sancılanmalarına iyi gelir.

3.3.41. *Satureja spicigera* (K.Koch) Boiss., *Satureja hortensis* L. (Lamiaceae)

Türkçe adı: Çorba kekiği

Yöresel adı: Kondar, köndar

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kök hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Kurutularak yemeklerde baharat olarak kullanılır. Zeytinyağına karıştırılarak hayvanlara sürülerek sineklerden korunma sağlanır. İdrar söktürücü olarak kaynatılıp suyu içilir.

Şekil 52. *Satureja spicigera*

3.3.42. *Thymus praecox* Opiz (Lamiaceae)

Türkçe adı: Yayla kekiği

Yöresel adı: Dağ çayı, Dağ kekiği

Kullanılan kısımları: Yaprak, çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Çayı yapılarak içilir. Kalp-damar hastalıkları, kolesterol ve soğuk algınlığına karşı kullanılır. Nefes açıcıdır. Çay karışımına katılır.

Şekil 53. *Thymus praecox*

3.3.43. *Stachys sylvatica* L. (Lamiaceae)

Türkçe adı: Hamısırgan

Yöresel adı: Nezaket otu

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Taze yapraklarından yemek yapılır.

Şekil 54. *Stachys sylvatica* (foto: Ö. Eminağaoğlu)

3.3.44. *Malva neglecta* L. (Malvaceae)

Türkçe adı: Ebegümece

Yöresel adı: Molok, molokvi, moloki

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklarından yemek yapılır. Bitkiden yapılan lapa (arpa unu ile) ağrıyan, yara ve çıban olan bölgeye sarılarak haricen kullanılır. Balgam sökücüdür, mideye iyi gelir.

Şekil 55. *Malva neglecta*

3.3.45. *Tilia* sp. (Malvaceae)

Türkçe adı: İhlamur

Yöresel adı: İhlamur

Kullanılan kısımları: Çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Çiçeklerinden çayı yapılır ve özellikle kış mevsiminde tercih edilir. Soğuk algınlığına iyi gelir. Odunu arı kovanı, yayık, kaşık kepçe gibi mutfak aletleri yapımında kullanılır. Odunundan ayrılan lifler aşı sarmada ve üzümleri saklarken asmak için kullanılır.

Şekil 56. *Tilia* sp.

3.3.46. *Ficus carica* L. (Moraceae)

Türkçe adı: İncir

Yöresel adı: İncir

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprakları kaynatılıp öksürüğe karşı ve balgam söktürücü olarak kullanılır. Meyvesi taze ve kurutularak yenir. Reçeli yapılır.

Şekil 57. *Ficus carica*

3.3.47. *Morus* spp. (Moraceae)

Şekil 58. *Morus* spp.

Türkçe adı: Dut

Yöresel adı: Dut

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyvesi taze veya kurutulularak yenir. Pekmez, pestil ve küme yapılır. Kuru meyveleri hayvanlara yedirilir.

3.3.48. *Olea europaea* L. (Oleaceae)

Şekil 59. *Olea europaea*

Türkçe adı: Zeytin

Yöresel adı: Zeytin

Kullanılan kısımları: Meyve, yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Meyveleri salamura yapılarak yenir, zeytinyağı üretilir. Sabun yapılır. Meyvesi dövülüp ezilerek kan toplanan veya burkulan bölgeye sürülür ve sarılır. Pekmez ve zeytinyağı karıştırılıp, düşen, yuvarlanan hayvanlara içirilir. Yapağı ökse otu ile birlikte kaynatılıp kolesterole iyi geldiği için içilir. Yağı hayvanların yaralarına sinek konmaması için sürülür. Kaynamış suya bir tutam yapağı atılır ve 5-10 dakika sonra şeker hastalığı için içilir.

3.3.49. *Osmanthus decorus* (Boiss. & Balansa) Kasaplıgil (Oleaceae)

Şekil 60. *Osmanthus decorus*

Türkçe adı: Poci

Yöresel adı: Şekem

Kullanılan kısımları: Yaprak, meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprakları kaynatılarak içilir. Meyvesi ilaç niyetine yenilir. İç hastalıklarına iyi gelir. Yaprakları kurutularak kışın hayvanlara yedirilir.

3.3.50. *Chelidonium majus* L. (Papaveraceae)

Şekil 61. *Chelidonium majus*

Türkçe adı: Kırilangıç çiçeği

Yöresel adı: Sarı ot

Kullanılan kısımları: Öz suyu, yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Öz suyu yara ve yanıklara sürülerek kullanılır. Yaprığı çıban üzerine taze olarak basılarak sarılır.

3.3.51. *Glaucium* sp. (Papaveraceae)

Türkçe adı: çömlek çatlatan

Yöresel adı: Gelincik

Kullanılan kısımları: Yaprak, sürgün

Kullanım şekli ve amacı:

Taze sürgün ve yapraklarından (çiçek açmadan önce) yemek yapılır.

Şekil 62. *Glaucium* sp.

3.3.52. *Plantago major* L., *Plantago lanceolata* L. (Plantaginaceae)

Türkçe adı: Sinir otu, damarlıca

Yöresel adı: Damarlı ot, lağvazana, balazga

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprakları ezilerek veya haşlanarak yaralara ve kör çıbanlara sürülür. Çayı yapılarak içilir, sakinleştirici etkisi vardır, kireçlenmeye ve idrar yolu enfeksiyonlarına iyi gelir. Guatr ve kalp hastalıklarına iyi gelir. Yaprakları taze olarak ezilip buruna kokusu çekilirse sinüzite iyi gelir. Yapraklarından sarma sarılır, yemeği yapılır.

Şekil 63. *Plantago major*

3.3.53. *Platanus orientalis* L. (Platanaceae)

Şekil 64. *Platanus orientalis*

Türkçe Adı: Çınar

Yöresel Adı: Çınar

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprakları çay yapılarak eklem ağrıları ve kireçlemeye karşı içilir.

3.3.54. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud. (Poaceae)

Türkçe adı: Kamış

Yöresel adı: Kamış

Kullanılan kısımları: Gövde

Kullanım şekli ve amacı:

Fasulye için sırtık olarak, hasır şeklinde örülerek özellikle Trabzon hurması meyvesini kurutmada kullanılır.

Şekil 65. *Phragmites australis*

3.3.55. *Zea mays* (Poaceae)

Şekil 66. *Zea mays*

Türkçe adı: Mısır

Yöresel adı: Mısır

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kök hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Püskülleri kaynatılarak şeker hastalığı, idrar artırıcı ve idrar yolu iltihabı için içilir. Meyveleri suda veya közde pişirilerek yenilir, kurutularak değirmende öğütülüp un yapılır. Mısır unundan yapılan ekmeğe yörede “cadı” adı verilir. Hasattan sonra kurutularak saklanan gövde ve yaprakları ise kışın hayvanlara yem olarak yedirilir.

3.3.56. *Polygonum aviculare* L. (Polygonaceae)

Şekil 67. *Polygonum aviculare*

Türkçe adı: Köyotu

Yöresel adı: Madımak

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kök hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Taze sürgün, gövde ve yapraklarından yemek yapılır.

3.3.57. *Polygonum bistorta* (K.Koch) (Polygonaceae)

Türkçe adı: Dağlahanası

Yöresel adı: Dağ pancarı, yayla pancarı, pancar, tutya, tivrihali, olin

Kullanılan kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprağının sütlü çorbası ve yemeği yapılır. Kansere karşı koruyucudur, boğaz ağrısına ve mideye iyi gelir

Şekil 68. *Polygonum bistorta*

3.3.58. *Polygonum cognatum* Meisn. (Polygonaceae)

Türkçe adı: Madımak

Yöresel adı: Madımak

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Taze sürgün, gövde ve yapraklarından yemek yapılır.

Şekil 69. *Polygonum cognatum*

3.3.59. *Rumex* spp. (Polygonaceae)

Türkçe adı: Yabani labada

Yöresel adı: Ğalo, evelek, labada, ekşi ot

Kullanılan Kısımları: Yaprak, gövde

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprakları haşlanır yoğurtla yenir, kavrulularak sade veya bulgurlu yemeği yapılır. Yemek ve sarma yapılır. Gövdesi taze olarak yenir. Tansiyon ve kolesterole iyi gelir.

Şekil 70. *Rumex* spp.

3.3.60. *Rumex scutatus* L. (Polygonaceae)

Türkçe adı: Ekşimen

Yöresel adı: Cakva

Kullanılan Kısımları: Yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprakları taze olarak yenir, ekşimsi yapraklar susuzluğu giderir, doyurucudur.

Şekil 71. *Rumex scutatus*

3.3.61. *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn (Polypodiaceae)

Şekil 72. *Pteridium aquilinum*

Türkçe adı: Eğrelti

Yöresel adı: İlhimli, iphiri

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kökü hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklarından ineklerin meme ağrılarını tedavi etmek için faydalanılmaktadır. Kurutularak hayvanlara altlık olarak da kullanılır.

3.3.62. *Portulaca oleraceae* L. (Portulacaceae)

Şekil 73. *Portulaca oleraceae*

Türkçe adı: Semizotu

Yöresel adı: Semizotu

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kök hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Taze olarak veya yoğurtlu salatası yapılarak yenir. Yemeği pişirilir.

3.3.63. *Cyclamen coum* Mill (Primulaceae)

Türkçe adı: Yer somunu

Yöresel adı: Sıklamen

Kullanılan kısımları: Yumru

Kullanım şekli ve amacı:

Yumruları kaynatılarak çayı içilir. Sarılık hastalığına iyi gelir.

Şekil 74. *Cyclamen coum* (foto: Ö. Eminağaoğlu)

3.3.64. *Helleborus orientalis* Lam. (Ranunculaceae)

Türkçe adı: Çöpleme

Yöresel adı: Herezela, çoplama

Kullanılan kısımları: Kök, yaprak

Kullanım şekli ve amacı:

Kökü kaynatılarak suyu ya da kurutulup tozu gebe hayvanların memelerindeki ağrılar ve iltihap için sürülür. Aynı amaçla doğuma birkaç gün kala veya doğumdan hemen sonra yaprakları yeme (Kula) karıştırılarak yedirilir. Kış ayları için kurutulup saklanır.

Şekil 75. *Helleborus orientalis*

3.3.65. *Ranunculus cappadocicus* Willd. (Ranunculaceae)

Türkçe adı: Yağlı çanak

Yöresel adı: Salika

Kullanılan kısımları: Tüm bitki (kök hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Romatizmaya karşı, özellikle diz ağrılarında dizde toplanan suyu dışarı atmak için taze halde ceviz kabuğuna doldurulup, o halde dize sarılarak kullanılır. Yara açmak için kullanılır.

Şekil 76. *Ranunculus cappadocicus*

3.3.66. *Paliurus spina-christi* Mill. (Rhamnaceae)

Türkçe adı: Karaçalı

Yöresel adı: Kara diken

Kullanılan kısımları: Tohum, sürgün, dal

Kullanım şekli ve amacı:

Taze sürgünleri kavrulup yenir. Tohumu (meyve çekirdeği) taze olarak yenir. Tohum ve taze sürgünleri çayı yapılır. Böbrek ve idrar yollarına iyi gelir. Dikenli dalları tarlaların etrafına çit olarak ve ayıların meyve ağaçlarına çıkmasının engellemek için sarılarak kullanılır.

Şekil 77. *Paliurus spina-christi*

3.3.67. *Alchemilla* sp. (Rosaceae)

Türkçe adı: Aslanpençesi

Yöresel adı: Dağ çayı

Kullanılan kısımları: Yaprak, çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Genç yaprak ve çiçekleri çay yapılarak içilir. Akciğer ve böbrek hastalıklarına iyi gelir. Başka bitkilerle çay karışımına katılır.

Şekil 78. *Alchemilla* sp.

3.3.68. *Cerasus avium* L. Moench (Rosaceae)

Türkçe adı: Kiraz

Yöresel adı: Kiraz

Kullanılan kısımları: Meyve sapı, meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyve sapı kaynatılıp suyu içilir. İdrar söktürücü, iltihap kurutucu olarak kullanılır. Soğuk algınlığına iyi gelir. Yörede çok sayıda kiraz kültüvarı (çeşidi) bulunur.

Şekil 79. *Cerasus* sp.

3.3.69. *Crataegus* spp. (Rosaceae)

Türkçe adı: Alıç

Yöresel adı: Kirkat

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyveleri taze veya kuru olarak tüketilir. Marmelatı ve pekmezi yapılır.

Şekil 80. *Crataegus* spp.

3.3.70. *Cydonia oblonga* Mill. (Rosaceae)

Türkçe adı: Ayva

Yöresel adı: Ayva

Kullanılan kısımları: Yaprak, meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprakları ve meyve kabukları kaynatılıp çay olarak içilir. Öksürüğe iyi gelir. Meyvesi yenilir. Reçel ve marmelatı yapılır.

Şekil 81. *Cydonia oblonga*

3.3.71. *Malus sylvestris* (L.) Mill. (Rosaceae)

Şekil 82. *Malus sylvestris*

Türkçe adı: Elma

Yöresel adı: Elma

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyvesi taze veya kurutularak yenir. Yörede çok sayıda elma kültüvarı (çeşidi) bulunur.

3.3.72. *Mespilus germanica* L. (Rosaceae)

Şekil 83. *Mespilus germanica*

Türkçe adı: Muşmula

Yöresel adı: Muşmula

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyveleri yenir

3.3.73. *Prunus domestica* L. (Rosaceae)

Şekil 84. *Prunus domestica*

Türkçe adı: Erik

Yöresel adı: Erik

Kullanılan kısımları: Meyve, reçine

Kullanım şekli ve amacı:

Meyveleri taze veya kuru olarak yenilir. Meyvelerinden korova (meyve ekstresi) yapılır. Çatlayan gövde kabuklarının arasından çıkan sıvı (zamkı) yapıştırıcı olarak kullanılır.

3.3.74. *Pyrus communis* L. (Rosaceae)

Şekil 85. *Pyrus communis*

Türkçe adı: Armut

Yöresel adı: Armut, Pandta, Bandta

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyveleri taze veya kuru olarak yenilir. Pekmez yapılır. Yörede çok sayıda armut kültüvarı (çeşidi) bulunur.

3.3.75. *Rosa canina* L.(Rosaceae)

Şekil 86. *Rosa canina*

Türkçe adı: Kuşburnu

Yöresel adı: Kuşburnu

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyvelerinden reçel ve marmelat yapılır.

Meyveleri kurutulup kışın soğuk algınlığına karşı çayı içilir. Kansere iyi gelir.

3.3.76. *Rosa* sp. (Rosaceae)

Şekil 87. *Rosa gallica*

Türkçe adı: Gül.

Yöresel adı: Gül.

Kullanılan kısımları: Çiçek

Kullanım şekli ve amacı:

Çiçeklerinden reçel yapılır.

3.3.77. *Rubus* spp. (Rosaceae)

Şekil 88. *Rubus idaeus* L.

Türkçe adı: Böğürtlen

Yöresel adı: Böğürtlen, tikanın gakası.

Kullanılan kısımları: Meyve, kök

Kullanım şekli ve amacı:

Meyveleri taze yenir, reçel ve marmelat yapılır. Kökünden yapılan çayı şeker hastalığı için kullanılır.

3.3.78. *Sorbus torminalis* (L.) Crantz (Rosaceae)

Şekil 89. *Sorbus torminalis*

Türkçe adı: Pitlicen

Yöresel adı: Dadushala

Kullanılan kısımları: Meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Meyveleri taze olarak yenir. Yaprakları kurutularak kışın hayvanlara yedirilir.

3.3.79. *Viscum album* L. (Santalaceae)

Türkçe adı: Ökse otu

Yöresel adı: Bitri, titri, kitri, fitri.

Kullanılan kısımları: tüm bitki (meyve hariç)

Kullanım şekli ve amacı:

Çayı yapılarak kolesterolü düşürmek ciğerleri temizlemek, şekeri düşürmek, kalp-damar hastalıkları için kullanılır. Hayvanlar için besleyici olduğundan yem olarak kullanılır.

Şekil 90. *Viscum album*

3.3.80. *Smilax excelsa* L. (Smilacaceae)

Türkçe adı: Anadolu saparnası

Yöresel adı: Tikan, bardi diken

Kullanılan kısımları: Uç sürgün

Kullanım şekli ve amacı:

Taze sürgün uçları toplanarak haşlanarak veya kavrularak yemeği yapılır. Diyet yemeği olarak da kullanılır.

Şekil 91. *Smilax excelsa*

3.3.81. *Urtica dioica* L. (Urticaceae)

Şekil 92. *Urtica dioica*

Türkçe adı: Isırgan

Yöresel adı: Zincar, cincar, cimcar.

Kullanılan kısımları: Yaprak, sürgün, tohum

Kullanım şekli ve amacı:

Yaprak ve sürgünleri (çiçekleri tohuma dönmeden önce) ile yemek ve çorbası yapılır. Tohumları bal veya pekmeze karıştırılarak yenir. Kansere, astım ve bronşite iyi gelir. Direnç artırıcı ve idrar söktürücü olarak çayı içilir. Romatizmaya karşı direkt olarak vücuda temas ettirilir veya kaynatılarak suyu içilir.

3.3.82. *Viola suavis* M.Bieb. (Violaceae)

Şekil 93. *Viola suavis*

Türkçe adı: Akgözmenekşe

Yöresel adı: Zukantela

Kullanılan kısımları: Kök ve kök boğazı

Kullanım şekli ve amacı:

Kök ve kök boğazı soyularak yenir. Nezle ve grip için antibiyotik etkisi vardır. Güneş çarpmasına iyi gelir.

3.3.83. *Vitis sylvestris* C.C.Gmel., *Vitis vinifera* L. (Vitaceae)

Türkçe adı: Asma

Yöresel adı: Asma, tegeg

Kullanılan kısımları: Yaprak, meyve

Kullanım şekli ve amacı:

Yapraklarından yemek ve sarma yapılır. Meyveleri taze tüketilir. Ambarlarda asılarak bekletilen tazeliğini az çok koruyan üzümler kışında tüketilir. Ayrıca, meyvelerinden pekmez de yapılır. Küme ve pestil yapılır. Pekmezden daha katı kıvamda yapılan “Papa” adı verilen bir tatlı yapılır.

Şekil 94. *Vitis vinifera*

3.3.84. *Tribulus terrestris* L. (Zygophyllaceae)

Türkçe adı: Çoban çökerten

Yöresel adı: Lastik patlatan

Kullanılan kısımları: Gövde, yaprak, sürgün

Kullanım şekli ve amacı:

Kaynatılarak suyu içilir. Kalp-damar hastalıklarına iyi gelir.

Şekil 95. *Tribulus terrestris*

Tablo 2. Artvin İli merkez köylerinde etnobotanik özellikleri tespit edilen bitkilerin kullanım şekilleri ve kullanım amaçları

Familya	Bilimsel Adı	Yöresel Adı	Kullanılan kısmı	Kullanım amacı	Kullanılışı
Cupressaceae	<i>Juniperus oxycedrus</i>	Ardıç	Kozalak	Tıbbi	Şeker hastalığı, eklem ağrıları
	<i>Abies nordmanniana</i>	Soç, Doruk	Odunu, sürgün	Diğer	Odunu çatı malzemesi, kurutulmuş genç sürgünleri hayvan yemi
Pinaceae	<i>Picea orientalis</i>	Köknar, Gökknar	Reçine	Tıbbi / Diğer	Mide rahatsızlıkları, iltihaplı yaralara, hayvanlarda kırık tedavisinde / çatı malzemesi
	<i>Pinus pinea</i>	Çam fıstığı	Tohum	Gıda	Taze yenir, yemeklere katılır
	<i>Pinus sylvestris</i>	Çam	Reçine, kozalak, odun	Tıbbi	Mide ülseri, yara, öksürük, ishal, karın ağrısı
Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i>	Tirimli	Yaprak, Meyve, Özsuğu	Tıbbi / Gıda / Diğer	Yaprakları hayvanların yaraları için / meyvesi baharat olarak / yaprak ve sürgünleri boya maddesi
	<i>Chaerophyllum temulum</i>	Hozağhima, Hozahara, Kozahama	Tüm bitki (kök hariç)	Gıda	Turşu (salamura) yapılır
	<i>Coriandrum sativum</i>	Kinzi	Yaprak, Sürgün	Gıda	Yemeklere ve salatalara katılır
Apiaceae	<i>Falcaria vulgaris</i>	Kazyığ, Kazayığ, Pancar	Tüm bitki (kök hariç)	Gıda	Yemeği pişirilir, salamura yapılır
	<i>Ferula orientalis</i>	Çaşur	Tüm bitki (kök hariç)	Gıda	Turşu (salamura)
	<i>Heracleum sphondylium</i>	Teleharşı, Ğel, Ğer	Tüm bitki (kök hariç)	Gıda / Diğer	Taze sürgün ve gövdesi soyularak yenir, yemeği pişirilir, Turşu yapılır / kurutularak hayvan yemi
	<i>Achillea arabica</i>	Yılan otu	Tüm bitki (kök hariç)	Diğer	Kurutularak yılan uzaklaştırıcı
	<i>Achillea millefolium</i>	Tırtıllı ot	Yaprak	Tıbbi	Taze olarak yaralara
	<i>Achillea sp.</i>	Dağçayı	Çiçek	Tıbbi	Akciğer rahatsızlıkları, soğuk algınlığı, nefes açıcı
	<i>Helianthus tuberosus</i>	Yer elması, Kontliç	Yumru	Gıda	Soyularak taze yenir, turşusu yapılır
Asteraceae	<i>Helichrysum armenium</i>	Altın otu	Çiçek	Tıbbi	Kan sulandırıcı, iltihap atıcı
	<i>Onopordum acanthium</i>	Eşek dikenini	Gövde	Gıda	Soyularak taze yenir
	<i>Taraxacum sp.</i>	Sarıçiçek	Yaprak	Gıda	Yaprakları pişirilerek veya taze yenir
	<i>Tragopogon sp.</i>	Pampara	Yaprak	Gıda	Yemeği pişirilir, tuza batırılıp taze yenir
	<i>Tripleurospermum sp.</i>	Beyaz papatya	Çiçek	Tıbbi	Astım, bronşit, kalp rahatsızlıkları, ağız yaraları, diş ağrıları

Tablo 2'nin devamı

Brassicaceae	<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Kürt pancarı	Yaprak	Gıda	Yemeği pişirilir
Caryophyllaceae	<i>Silene vulgaris</i>	Civana, curuna, gelinparmağı	Yaprak	Gıda	Yemeği pişirilir, yumurta ile kavrulur
Cornaceae	<i>Cornus mas</i>	Kızılçik	Meyve, Sürgün	Gıda / Diğer	Meyveleri taze yenir, marmelat ve reçel, korova (meyve ekstresi) / sürgünleri değnek olarak
Ebenaceae	<i>Diospyros kaki</i>	Trabzon hurması	Meyve	Gıda	Taze veya kuru yenir,
	<i>Diospyros lotus</i>	Kara hurma	Meyve	Tıbbi / Gıda	Kabızlık / Taze veya kuru yenir,
Equisetaceae	<i>Equisetum arvense</i>	Kırkkilit, kırkkana, katara kırkboğum, katırkuyruğu	Yaprak	Tıbbi	Prostat, idrar söktürücü, kemik ağrıları, kum ve taş düşürücü
Ericaceae	<i>Rhododendron</i> spp.	Yel, Yeli, Kumar	Yaprak, çiçek	Tıbbi / Diğer	Romatizma ağrıları, hayvanlarda direnç artırıcı / nektar kaynağı
	<i>Vaccinium arctostaphylos</i> <i>Vaccinium myrtillus</i>	Meşeüzümü, Likapa, Ayı üzümü, morsvi	Meyve	Gıda	Reçel ve marmelat
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia</i> sp.	Sütlü ot	Özsuyu	Tıbbi	Nasır, siğil
Fabaceae	<i>Onobrychis cornuta</i>	Geven	Gövde, Yaprak, Kök	Tıbbi / Diğer	Bel fitiği / hayvan yemi
	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Akasya	Gövde, Çiçek	Diğer	Odunu kasa kadronu, alet sapı, nektar kaynağı
	<i>Trifolium pratense</i>	Üçkulak	Tüm bitki (kök hariç)	Tıbbi / Diğer	Yara iyileştirici / şans, büyü
	<i>Vicia cracca</i>	Lilligüverda	Tüm bitki (kök hariç)	Diğer	Hayvan yemi
Fagaceae	<i>Quercus petraea subsp. iberica</i>	Pelüt	Tohum, yaprak, odun	Gıda / Diğer	Tohumu kavrulurken yenir, tohumundan un yapılır / hayvan yemi, yapı malzemesi
	<i>Castanea sativa</i>	Kestane	Meyve, Odun	Gıda / Diğer	Tohumu yenir / yapı malzemesi
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i>	Sarı kantaron otu, Kantaron otu	Tüm bitki (kök hariç)	Tıbbi	Yara iyileştirici (insan-hayvan), diz ağrıları, sindirim sistemi rahatsızlıkları
Juglandaceae	<i>Juglans regia</i>	Ceviz	Meyve, yaprak, çiçek, meyve iç zarı, tohum	Tıbbi / Gıda / Diğer	Kolesterol, öksürük, hayvan zehirlenmeleri / tohumu yenir / uzaklaştırıcı, saç bakımı
Lamiaceae	<i>Mentha longifolia</i>	Szenso	Tüm bitki (kök hariç)	Diğer	Banyo suyu
	<i>Micromeria fruticulosa</i>	Nişoş	Yaprak	Gıda	Baharat
	<i>Origanum rotundifolium</i>	Aylık otu	Tüm bitki (kök hariç)	Tıbbi / Diğer	Bebek gaz sancısı / banyo suyu

Tablo 2'nin devamı

Lamiaceae	<i>Satureja spicigera</i>	Kondar, köndar	Tüm bitki (kök hariç)	Tıbbi / Gıda / Diğer	İdrar söktürücü / Baharat / uzaklaştırıcı
	<i>Satureja hortensis</i>				
	<i>Thymus praecox</i>	Dağ çayı, Dağ kekiği	Yaprak, Çiçek	Tıbbi	Kalp-damar hastalıkları, kolesterol, soğuk algınlığı
	<i>Stachys sylvatica</i>	Nezakot otu	Yaprak	Gıda	Yemeği pişirilir
Malvaceae	<i>Malva neglecta</i>	Molok, Molokvi	Yaprak	Tıbbi / Gıda	Ağrı, yara ve çıbanlara haricen, balgam söktürücü, mide rahatsızlıkları / yemeği pişirilir
	<i>Tilia sp.</i>	Ihlamur	Çiçek, odun, odun lifi	Tıbbi / Diğer	Soğuk algınlığı / ahşap eşya yapımı, ip
Moraceae	<i>Ficus carica</i>	İncir	Meyve	Tıbbi / Gıda	Öksürük, balgam söktürücü / taze-kuru yenir, reçel
	<i>Morus spp.</i>	Dut	Meyve	Gıda / Diğer	Taze-kuru yenir, pekmez-pestil / hayvan yemi
Oleaceae	<i>Olea europaea</i>	Zeytin	Meyve, yaprak	Tıbbi / Gıda / Diğer	Kan toplama- burkulma, kolesterol, şeker hastalığı / salamura, zeytinyağı, Sabun
	<i>Osmanthus decorus</i>	Şekem	Meyve, yaprak	Tıbbi	İç hastalıkları
Papaveraceae	<i>Chelidonium majus</i>	Sarı ot	Özsuyu, Yaprak	Tıbbi	Yara, çıban, yanık
	<i>Glaucium sp.</i>	Gelincik	Yaprak, Sürgün	Gıda	Yemeği pişirilir
Plantaginaceae	<i>Plantago major</i> <i>Plantago lanceolata</i>	Damarlı ot, lağvazan, balazga	Yaprak	Tıbbi / Gıda	Yara ve çıban tedavisi, sakinleştirici, idrar yolu enfeksiyonu, kireçlenme, guatr, kalp rahatsızlıkları, sinüzit / sarma yapılır, yemeği pişirilir
Platanaceae	<i>Platanus orientalis</i>	Çınar	Yaprak	Tıbbi	Eklem ağrıları, kireçlenme
Poaceae	<i>Phragmites australis</i>	Kamış	Gövde	Diğer	Sırtık, hasır örgü
	<i>Zea mays</i>	Mısır	Tüm bitki (kök hariç)	Tıbbi / Gıda / Diğer	Şeker, idrar artırıcı, idrar yolu iltihabı, / meyve yenir, un yapılır / hayvan yemi
Polygonaceae	<i>Polygonum aviculare</i>	Madımak	Tüm bitki (kök hariç)	Gıda	Yemeği pişirilir
	<i>Polygonum bistorta</i>	Dağ pancarı, yayla pancarı, tutya, tivrihali, olin	Yaprak	Tıbbi / Gıda	Kanser, boğaz ağrısı, mide rahatsızlıkları / yemek ve sütlü çorbası pişirilir
	<i>Polygonum cognatum</i>	Madımak	Tüm bitki (kök hariç)	Gıda	Yemeği pişirilir
	<i>Rumex spp.</i>	Ğalo, evelek, labada, ekşi ot	Yaprak, Gövde	Tıbbi / Gıda	Tansiyon, kolesterol / yaprakların yemeği pişirilir, gövde taze yenir

Tablo 2'nin devamı

Polygonaceae	<i>Rumex scutatus</i>	cakva	Yaprak	Gıda	Taze yenir
Polypodiaceae	<i>Pteridium aquilinum</i>	İlhimli, iphiri	Tüm bitki (kök hariç)	Tıbbi /Diğer	Hayvan sağlığı / hayvanlara sergi
Portulacaceae	<i>Portulaca oleracea</i>	Semizotu	Tüm bitki (kök hariç)	Gıda	Taze, yoğurtlu salatası yenir, yemeği pişirilir
Primulaceae	<i>Cyclamen coum</i>	Sıklamen	Yumru	Tıbbi	Sarılık
Ranunculaceae	<i>Helleborus orientalis</i>	Herezela	Kök, Yaprak	Tıbbi	Hayvanların meme ağrı ve iltihaplarında
	<i>Ranunculus cappadocicus</i>	Salika	Tüm bitki (kök hariç)	Tıbbi	Romatizma, diz ağrısı
Rhamnaceae	<i>Paliurus spina-christi</i>	Kara diken	Tohum, Sürgün, Dal	Tıbbi / Gıda / Diğer	Börek ve idrar yolları, / tohumu yenir / çit
Rosaceae	<i>Alchemilla sp.</i>	Dağ çayı	Yaprak, Çiçek	Tıbbi	Akciğer hastalıkları, böbrek rahatsızlıkları
	<i>Cerasus avium</i>	Kiraz	Meyve sapı, meyve	Tıbbi / Gıda	İdrar söktürücü, iltihap kurutucu, soğuk algınlığı / meyvesi yenir
	<i>Crataegus spp.</i>	Kirkat	Meyve	Gıda	Taze veya kuru yenir, marmelat ve pekmez
	<i>Cydonia oblonga</i>	Ayva	Yaprak, meyve	Tıbbi / Gıda	Öksürük / reçel, marmelat
	<i>Malus sylvestris</i>	Elma	Meyve	Gıda	Taze veya kuru yenir
	<i>Mespilus germanica</i>	Muşmula	Meyve	Gıda	Taze yenir
	<i>Prunus domestica</i>	Erik	Meyve, Reçine	Gıda / Diğer	Taze veya kuru yenir, korova (meyve ekstresi) / yapıştırıcı
	<i>Pyrus communis</i>	Armut, Pandta, Bandta	Meyve	Gıda	Taze veya kuru yenir, pekmez yapılır
	<i>Rosa canina</i>	Kuşburnu	Meyve	Tıbbi / Gıda	Soğuk algınlığı, kanser / Reçel, marmelat
	<i>Rosa sp.</i>	Gül	Çiçek	Gıda	Reçel
Santalaceae	<i>Rubus spp.</i>	Böğürtlen, tikanın gakası	Meyve, kök	Tıbbi / Gıda	Şeker hastalığı / taze yenir, reçel ve marmelat
	<i>Sorbus torminalis</i>	Dadushala	Meyve	Gıda	Taze yenir
	<i>Viscum album</i>	Fitri, titri, kitri, bitri	Tüm bitki (meyve hariç)	Tıbbi / Diğer	Şeker hastalığı, kolesterol, kalp-damar hastalıkları / hayvan yemi
Smilacaceae	<i>Smilax excelsa</i>	Tikan, Bardi diken	Sürgün ucu	Gıda	Yemeği pişirilir

Tablo 2'nin devamı

Urticaceae	<i>Urtica dioica</i>	Zincar, Cincar, Cimcar	Yaprak, sürgün, tohum	Tıbbi / Gıda	Romatizma, direnç artırıcı, idrar söktürücü, kanser, Astım, bronşit / yaprak ve sürgünleri yemek yapılır
Violaceae	<i>Viola suavis</i>	Zukantela	Kök	Tıbbi	Nezle, grip, güneş çarpması
Vitaceae	<i>Vitis sylvestris</i> <i>Vitis vinifera</i>	Tegeg, asma Adese	Yaprak, meyve	Gıda	Meyveleri taze yenir, pekmez, pestil, küme ve papa yapılır, yapraklarından sarma ve yemek yapılır
Zygophyllaceae	<i>Tribulus terrestris</i>	Lastik patlatan	Gövde, yaprak, sürgün	Tıbbi	Kalp-damar hastalıkları

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Artvin ili 198 adedi endemik, 500 adedi nadir olmak üzere toplam 2727 bitki taksonu ile Türkiye'nin en zengin ilidir (Eminağaoğlu ve ark., 2015). Araştırma bölgesinin birçok ülke florası ile mukayese edilebilecek bu zenginliğine rağmen, kültüre alınmamış doğal bitkilerin yöre halkı tarafından tanınırlık oranı ve kullanımı çok düşük seviyededir.

Artvin'in tüm merkez köylerini kapsayan bu çalışmada, toplam 138 kişi ile yapılan görüşmeler sonucunda, bölgede doğal olarak yayılış gösteren ve yöre halkı tarafından çeşitli amaçlarla kullanılan 37 familyaya ait 84 bitki taksonu tespit edilmiştir. Tespit edilen bitkiler familya düzeyinde değerlendirildiğinde ilk 5 sırada Rosaceae (12), Asteraceae (9), Lamiaceae (7), Apiaceae (5), Polygonaceae (5), Pinaceae (4) Fabaceae (4), Ericaceae (3), familyaları yer almaktadır. Onları Ebenaceae, Fagaceae, Malvaceae, Moraceae, Oleaceae, Papaveraceae, Plantaginaceae, Ranunculaceae, Vitaceae 2'şer takson, Cupressaceae, Anacardiaceae, Brassicaceae, Caryophyllaceae, Cornaceae, Equisetaceae, Euphorbiaceae, Hypericaceae, Juglandaceae, Platanaceae, Poaceae, Polypodiaceae, Portulacaceae, Primulaceae, Rhamnaceae, Santalaceae, Smilacaceae, Urticaceae, Violaceae ve Zygophyllaceae l'er taksonla takip etmiştir. Araştırma bölgesi çevresinde daha önce yapılan etnobotanik çalışmalarda halkın çeşitli amaçlarla en çok kullandığı bitkiler hemen hemen aynı familyalarda yoğunlaşmaktadır (Saraç ve ark, 2013; Köse, 2019).

Çalışma alanında, çok sayıda doğal bitkinin yaprakları ve/veya taze sürgün ve gövdelerinin yemek yapılarak tüketildiği tespit edilmiştir. Yörede Sarıçiçek (*Taraxacum* sp.), Pampara (*Tragopogon* sp.), Kürt pancarı (*Capsella bursa-pastoris*), Civana-Curuna (*Silene vulgaris*), nezaket otu (*Stachys sylvatica*), Molok-Molokvi (*Malva neglecta*), damarlı ot-lağvazan-balazga (*Plantago major*, *P. lanceolata*), tuya-tivrihali-dağ pancarı (*Polygonum bistorta*), Ğalo (*Rumex* spp.), Tegeg-Asma (*Vitis vinifera*), olarak adlandırılan bitkilerin yalnızca yaprakları, Kazayağı (*Falcaria vulgaris*), Teleharşi (*Heracleum sphondylium*), gelincik (*Glaucium* sp.), madımak (*Polygonum cognatum*, *P. aviculare*), semizotu (*Portulaca oleracea*), Zincar-cincar

(*Urtica dioica*) bitkilerinin yaprak, taze sürgün ve gövdeleri, Bardi dikenini (*Smilax excelsa*) bitkisinin ise yalnızca taze sürgünleri kullanılarak çeşitli yemekler yapılmaktadır. Ayrıca, Kızılcık (*Cornus mas*) bitkisinin kurutulmuş saklanan meyvelerinden kış aylarında bir çeşit çorba yapıldığı belirtilmiştir. Bu bitkilerden yalnızca *Polygonum bistorta*'nın boğaz ağrısı, kanser ve mide rahatsızlıklarına, *Rumex* türlerinin ise tansiyon ve kolesterole iyi geldiği için yemeği yapılarak yenildiği belirtilmiştir. Ülkemiz genelinde yapılan bazı çalışmalarda *Taraxacum* sp. (Demir ve ark., 2017), *Capsella bursa-pastoris* (Kuş pancarı) (Deniz ve ark., 2010; Arı, 2014; Karaevli, 2019), *Urtica dioica* (Deniz ve ark., 2010; Saraç ve ark., 2013; Karaevli, 2019), *Smilax excelsa* (Merülcan-Lakidenzi) (Karaevli, 2019; Saraç ve ark., 2013), *Polygonum cognatum* (Karakurt, 2014; Baykal, 2015), *Silene vulgaris* (Keskin, 2011; Arı, 2014; Karakurt, 2014) bitkileri için Artvin'dekine benzer kullanımlar bildirilmiştir. Daha önce yapılan bazı çalışmalarda ise *Heracleum* (Saraç ve ark., 2013), *Falcaria* (Tekin, 2011; Kurnaz Karagöz, 2013), *Taraxacum*, *Tragopogon* ve *Silene* (Deniz ve ark., 2010; Tekin, 2011; Karakurt, 2014), *Polygonum*, *Rumex* (Deniz ve ark., 2010; Saraç ve ark., 2013) cinslerinin farklı türlerine ait bitkilerin yapraklarının benzer şekilde kavrulmuş yenildiği, *Capsella bursa-pastoris*'in (Nacakçı ve Dutkuner, 2004; Deniz ve ark., 2010; Karakurt, 2014) ve *Taraxacum* sp. (Nacakçı ve Dutkuner, 2004; Türkan ve ark., 2006) ise bu kullanımına ek olarak salatalarda taze tüketildiği belirtilmiştir. Yapraklarından yemek yapılan *Stachys sylvatica*'nın kalp hastalıklarında infüzyon olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Polat ve ark., 2015b). Saraç ve ark. (2013) ve Köse (2019) tarafından Rize'de yapılan iki farklı çalışmada da, Artvin'in aksine, *Taraxacum* sp., *Tragopogon oligolepis*, *Capsella bursa-pastoris*, *Silene vulgaris*, *Falcaria vulgaris*, *Polygonum cognatum*, *P. arviculare* ve *P. bistorta* taksonlarının gıda olarak yemek yapımında kullanıldığı ile ilgili bir bulguya ulaşılamamıştır. Köse (2019) *Vitis vinifera* yaprağından sarma yapıldığını belirtmiş olsa da, literatürde Artvin'de yapılan asma yaprağı yemeğine benzer bir bulguya rastlanmamıştır.

Bölgede *Heracleum sphondylium*'un taze sürgün ve gövdesi, *Onopordum acanthium* ve *Rumex spp.*'nin gövdesi, *Taraxacum* sp., *Rumex scutatus* ve *Tragopogon oligolepis*'in yaprakları, *Helianthus tuberosus*'un yumruları, *Pinus pinea*, *Castanea sativa* ve *Juglans regia* tohumları besleyici özelliği ve lezzeti nedeniyle taze olarak

yenir. Ayrıca, *Vaccinium myrtillus*, *Sorbus torminalis*, *Mespilus germanica*, *Ficus carica*, *Cornus mas*, *Malus sylvestris*, *Cerasus avium*, *Cydonia oblonga*, *Prunus domestica*, *Pyrus communis*, *Morus*, *Diospyros*, *Rubus*, *Vitis* ve *Crataegus* türlerinin meyveleri taze veya kuru olarak tüketilir. Çeşitli araştırmalarda *Helianthus tuberosus*, *Heracleum platytaenium*'un Artvin'dekine benzer şekilde kullanıldıkları bildirilmiştir (Deniz ve ark., 2010; Saraç ve ark., 2013; Karakurt, 2014; Arı, 2014). Önceki araştırmaların bazılarında, *Tragopogon* türlerinin çiğ olarak da tüketildiği ve bağırsak parazitlerini döktüğü belirtilmiştir (Savran ve ark., 2008; Karakurt, 2014).

Nişoş (*Micromeria fruticulosa*), Köndar (*Satureja spicigera*, *S. hortensis*) ve Tirimli (*Rhus coriaria*) adlı bitkilerin yörede baharat olarak kullanımlarının yoğun olduğu tespit edilmiştir. Yerel halk tarafından Tirimli olarak adlandırılan ve yalnızca baharat olarak kullanılan sumak, ülke genelinde baharat olarak kullanım yoğunluğu ve bilinirliği yüksek olan bir bitkidir (Baytop 1999; Nacakçı ve Dutkuner 2004; Polat ve Satıl 2010; Polat ve ark., 2015a; Bağcı ve ark., 2016). Ayrıca, meyvelerinden elde edilen sumak ekşisi çeşitli yörelerde salatalarda kullanılır (Ertuğ ve ark., 2004; Satıl ve ark., 2006; Akan ve Bakır Sade, 2015). Ünver (2009) diş iltihabı ve ishale karşı, Ertuğ (2002) idrar söktürücü, Polat ve ark. (2012) ise yüksek tansiyona karşı tıbbi bitki olarak kullanımını ortaya koymuştur. *Satureja spicigera*'nın yapraklarının kekik olarak (Baytop, 1999) özellikle yoğurt çorbalarında kullanıldığı, boğaz ağrısı ve iltihaplarına ve mide rahatsızlıklarına (Eraydın, 2010) iyi geldiği vurgulanmıştır. *Micromeria fruticulosa*'nın yaprakları Baytop (1999) ve Önal (2012)'in belirtmiş olduğu gibi çorbalara hoş koku ve lezzet katmak için kullanılsa da, Güllüce ve ark. (2004) bitkinin antimikrobiyal, antifungal ve antioksidan etkilerini ortaya koymuştur.

Yerel halk doğal bitkilerin çeşitli kısımlarını kullanarak pekmez, marmelat, reçel, meyve ekstresi ve turşu yaparak faydalanmaktadır. *Vitis vinifera*, *V. sylvestris*, *Morus* sp., *Pyrus communis*, ve *Crataegus* spp.'nin meyvelerinden pekmez yapılır. Pekmez olarak tüketilmesinin yanında, üzüm (*Vitis*) ve dut (*Morus*) pekmezlerinden pestil ve cevizli küme üretilir. Ayrıca, üzüm (*Vitis*) meyvelerinden, pekmezden daha katı kıvamda yapılan, jöleye benzeyen "papa" adı verilen bir tatlı da üretilir. Bu tür bir kullanım (pepeçura) Rize Güneysu ilçesinde yapılan bir çalışmada da tespit edilmiştir (Köse, 2019). *Ficus carica*, *Rosa canina*, *Cornus mas*, *Cydonia oblonga*, *Crataegus* spp., *Rubus* spp., *Vaccinium myrtillus* ve *V. arctostaphylos* meyvelerinden reçel ve

marmelat, *Rosa* sp.'nin ise çiçeklerinden reçel yapılmaktadır. Ayrıca, yerel halk *Prunus domestica*, ve *Cornus mas*'ın meyvelerinden, yörede "korova" olarak isimlendirilen ve su ile açılarak içilen katı meyve ektresini üretmektedir. *Chaerophyllum temulum*, *Falcaria vulgaris*, *Heracleum sphondylium*, *Ferula orientalis* bitkileri, *Helianthus tuberosus*'un yumruları, *Olea europaea*'nın meyveleri salamura (turşu) yapılarak tüketilmektedir. Bingöl yöresinde *Ferula rigidula*'nın, Erzurum yöresinde ise bölgede yayılış gösteren *Ferula* türlerinin de, Artvin'dekine benzer şekilde, salamura yapılarak gıda maddesi olarak tüketildiği bildirilmiştir (Polat ve ark., 2012; Önal, 2012). Polat ve ark. (2012) *Ferula rigidula*'nın böbrek taşlarını düşürdüğü ve kolesterole iyi geldiğini bildirmiştir. Yer elması (*Helianthus tuberosus*)'nın safra söktürücü, süt artırıcı, idrar artırıcı ve afrodisyak olarak (Baytop 1999), şeker hastalığı ve romatizma gibi hastalıkların tedavisinde (Muftah, 2016) kullanıldığı belirtilmiştir.

Bölge halkının çeşitli amaçlarla kullandığı doğal bitkiler genel olarak değerlendirildiğinde, *Crataegus* sp. (Baytop,1999; Şanlı, 2006; Genç ve Özhatay, 2006; Gençay, 2007; Arı, 2014; Nacakçı ve Dutkuner, 2018), *Taraxacum* sp. (Baytop, 1999; Bağcı ve ark., 2006; Cansaran ve Kaya, 2006; Kurnaz Karagöz, 2013; Karakurt, 2014; Demir ve ark., 2017), *Tragopogon* sp. (Savran ve ark., 2008; Karakurt, 2014), *Falcaria vulgaris* (Karagöz Kurnaz, 2013), *Ferula* sp. (Polat ve ark., 2012) gibi çok sayıda takson, literatürde çeşitli tıbbi özellikleri nedeniyle kullanıldıkları kayıt altına alınmış olsa da, Artvin halkı tarafından bilinen herhangi bir tıbbi gerekçeye dayandırmadan yiyerek ya da içerek tükettikleri bitkiler olarak tespit edilmiştir.

Araştırma alanında bazı doğal bitkilerin yemeklik ve baharat olarak gıda tüketimlerinin dışında tıbbi amaçla kullanımları da tespit edilmiştir. Bu bitkilerden *Diospyros lotus*'un meyveleri kabızlığa, *Ficus carica*'nın meyveleri balgam söktürücü olarak öksürüğe karşı, *Rosa canina* meyveleri soğuk algınlığına karşı ve kansere iyi geldiği için kullanılmaktadır. *Rubus* türlerinin kökleri şeker hastalığına, *Juglans regia*'nın meyve iç zarı kolesterole ve öksürüğe karşı, *Cerasus avium*'un meyve sapı idrar söktürücü, iltihap kurutucu olarak ve soğuk algınlığına karşı, *Zea mays*'ın püskülleri şeker hastalığı ve idrar yolu enfeksiyonlarına karşı, *Satureja* türleri idrar söktürücü olarak, *Plantago* türlerinin yaprakları idrar yolu enfeksiyonu, kireçlenme, sinüzit, guatr ve kalp hastalıklarına karşı kullanılır. Ayrıca, *Plantago* türleri

sakinleştirici etkisi için ve haricen de yaralarda kullanılır. *Cydonia oblonga*'nın yaprak ve meyve kabukları öksürüğe, *Malva neglecta*'nın yaprakları balgam söktürücü olarak ve haricen yara ve çibanlara karşı, *Olea europaea* yaprakları kolesterol ve şeker hastalığına karşı kullanılır. *Urtica dioica* bitkisi direnç artırıcı ve idrar söktürücü olarak kullanılır. Romatizmaya, kansere, astım ve bronşite iyi gelir (Tablo 2). *Urtica dioica*'nın (Çakılcıoğlu ve ark, 2007) ve *Plantago* türlerinin (Arı, 2014; Akan ve Bakır Sade, 2015; Çakılcıoğlu ve ark, 2007) çeşitli bölgelerde haricen ve dâhilen benzer amaçlarla kullanımlarından söz edilmiştir. *Juglans regia*'nın kolesterol düşürücü olarak kullanımı dışında, kuvvetlendirici, sindirim sistemi rahatsızlıkları, şeker hastalığı, unutkanlık ve kansızlığa karşı (Akbulut, 2015; Saraç ve ark., 2013), kurt düşürücü, astım, incinme ağrılarına karşı (Saraç ve ark., 2013) kullanımları bildirilmiştir. *Rosa canina*'nın Artvin'deki gibi soğuk algınlığına karşı ve ayrıca idrar yolu enfeksiyonu ve basur tedavisinde kullanıldığı bildirilmiştir (Nacakçı ve Dutkuner, 2018; Arı, 2014; Akan ve Bakır Sade, 2015). *Cydonia oblonga*'nın yaprak ve çiçeklerinin nefes darlığı, öksürük kesmek, bronşit, verem ve kanın temizlenmesi (Savran ve ark., 2008; Kargıoğlu ve ark., 2008), ishale karşı (Deniz ve ark., 2010; Akbulut, 2015) kullanıldığı daha önceki bazı çalışmalarda kaydedilmiştir. Koçyiğit (2005) *Olea europaea* yapraklarının dekoksasyonunun dâhilen kan şekerini ve kolesterolü düşürmek için kullanıldığını, Sarıkan (2007) ise infüzyonunun şeker hastalığında kullanıldığını belirtmiştir. *Malva neglecta*'nın Artvin bölgesinde belirtilen tıbbi kullanımları dışında yaprak ve çiçeklerinden (dekoksasyon), solunum sistemi rahatsızlığı, böbrek iltihabı, antioksidan olarak ve kansere karşı (Akbulut, 2015); kökünden (dekoksasyon) ise boğaz ve bademcik iltihabına karşı (Deniz ve ark., 2010) faydalandığı bildirilmiştir.

Araştırma sonucunda tıbbi amaçlarla kullanılan çok sayıda bitki de ön plana çıkmıştır. *Juniperus oxycedrus* kozalakları şeker hastalığı ve eklem ağrılarına karşı, *Helichrysum armenium*'un çiçekleri kan sulandırıcı ve iltihap atıcı olarak kullanılır. *Tripleurospermum* sp.'nin çiçekleri astım ve bronşite, kalp hastalıklarına, ağız yarası ve diş ağrılarına karşı, *Tilia* sp.'nin çiçekleri ise soğuk algınlığına karşı demlenerek içilir. *Equisetum arvense*'nin yapraklarından yapılan çay idrar söktürücü, kum ve taş düşürücü olarak, prostat problemlerinde ve kemik ağrılarında kullanılır. *Hypericum perforatum* bitkisi bağırsak ve mide rahatsızlıklarına karşı kaynatılarak içilir. *Thymus*

praecox'un yaprak ve çiçeklerinden kalp-damar hastalıkları, kolesterol ve soğuk algınlığına karşı çay yapılarak içilir. İç hastalıkları için *Osmanthus decorus*'un yaprakları kaynatılarak içilir, meyveleri ise yenilir. *Platanus orientalis*'in yaprakları eklem ağrıları ve kireçlenmeye karşı, *Cyclamen coum* yumruları sarılık hastalığına karşı kaynatılarak içilir. *Paliurus spina-christi*'nin tohum ve taze sürgünlerinin çayı böbrek ve idrar yolu hastalıklarına iyi gelir. *Alchemilla* sp.'nin yaprak ve çiçeklerinin çayı akciğer ve böbrek hastalıklarına iyi geldiği için içilir. *Viscum albüm* bitkisi (meyvesi hariç) ciğerleri temizlemek, şeker ve kolesterolü düşürmek veya dengelemek, kalp-damar hastalıkları için kullanılır. *Viola suavis*'in soyularak yenen kök ve kök boğazı nezle ve grip için antibiyotik etkisi gösterir, güneş çarpmasına iyi gelir. *Tribulus terrestris*'in gövde, yaprak ve sürgünleri kalp damar hastalıklarına karşı kaynatılıp suyu içilir (Tablo 2). Önceki çalışmalarda, bölgede çeşitli tıbbi amaçlarla kullanılan *Tilia* sp. (Akan ve Bakır, 2015), *Paliurus spina-christi* (Nacakçı ve Dutkuner, 2018; Çakılcıoğlu ve ark., 2007), *Equisetum arvense* (Saraç ve ark., 2013; Akan ve Bakır Sade, 2015), *Tripleurospermum* sp. (Karakurt, 2014), *Viscum album* (Deniz ve ark., 2010) taksonlarının aynı amaçlarla kullanımları bildirilmiştir. Eminağaoğlu ve ark. (2017) *Thymus praecox*'inden yapılan lapanın karın ağrısı ve soğuk algınlığı için yenildiğini bildirmiştir. Ertuğ (2002) kalp için şifalı olan *Tribulus terrestris* bitkisinin tohum ve yapraklarının kum ve taş düşürmede ve tansiyon düşürmede etkili olduğunu belirtmiştir. *Paliurus spina-christi* meyvelerinin çok sayıda literatürde inanışları gereği nazarlık olarak kullanıldığı (Doğan ve Bağcı, 2011; Sağıroğlu ve ark., 2013; Akbulut, 2015; Salim ve Necattin, 2018) belirtilse de, bu araştırma kapsamında Artvin yöresinde bu tür bir kullanıma rastlanmamıştır. *Osmanthus decorus*'un tıbbi kullanımı ile ilgili olarak ülkemizde herhangi bir bulguya rastlanmamış, diğer kültürlerde diğer *Osmanthus* türlerinin kısıtlı kullanımından bahsedilmiştir. Amerika'da kabuklarının kanamayı durdurucu, müshil ve ağrı kesici etkileri nedeniyle kullanıldığı, yağlı meyvelerinin ise yenilebilir olduğu belirtilmiştir (Austin, 2004).

Tıbbi amaçla kullanılan bitkilerin bazıları yemek ve içmek dışında, farklı şekillerde de kullanılmaktadırlar. Örneğin, *Trifolium pratense*, *Malva sylvestris* ve *Plantago* spp. bitkilerinin taze olarak ezilen yapraklarının, *Chelidonium majus*'un öz suyunun, *Hypericum perforatum*'dan üretilen tıbbi yağın yanık, yara ve çıbanların

iyileştirilmesinde kullanıldığı bildirilmiştir. *Euphorbia* türlerinin özsuyu nasır ve siğillerin tedavisinde kullanılır. Baykal (2015) ve Arı (2014) *Plantago* türlerinin, Artvin'deki bulgulara benzer şekilde, ezilen taze yapraklarının yaraların iyileştirilmesinde ve kanama durdurmak amacıyla kullanıldığı bildirmiştir. Elazığ ve Uşak bölgesinde *Plantago* türlerinin yaprakları ve Rize-Güneysu bölgesinde ise *Malva sylvestris* ve *Plantago* türlerinin yaprakları, Artvin'dekinden farklı olarak, lapa yapılarak yaralara ve çıbanlara karşı kullanılmaktadır (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Deniz ve ark., 2010; Saraç ve ark., 2013). Saraç ve ark. (2013), *Chelidonium majus*'un çiçekli dallarının egzama, sivilce ve siğil tedavisinde; Arı (2014) bitkinin toprak üstü kısımlarının demlenerek sarılık ve diğer karaciğer hastalıklarına, hemoroide ve ciltte temriye adlı hastalığın tedavisinde kullanıldığını kaydetmişlerdir. Araştırma alanında tespit edilen kullanımı dışında, farklı yörelerdeki çok sayıda araştırmada *Hypericum perforatum*'dan elde edilen tıbbi yağın ve/veya demlenen çayın ağrıkescici, ateş düşürücü, iştah açıcı, direnç artırıcı, sakinleştirici, ishale karşı, yanık tedavisinde, gastrit ve ülser tedavisinde, böbrek, karaciğer, safra ve sinirsel rahatsızlıklara karşı kullanıldığı bildirilmiştir (Çakılcıoğlu ve ark., 2007; Deniz ve ark., 2010; Saraç ve ark., 2013; Arı, 2014; Akan ve Bakır Sade, 2015; Akbulut, 2015).

Onobrychis cornuta'nın gövde ve kökünün ezilmesi ile elde edilen özün bel fitiği ağrıları, *Juniperus oxycedrus*'un kozalak katranının ise eklem ağrılarına karşı kullanıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, özellikle sarı çiçekli orman gülünün yapraklarının kaynatılıp suyuna oturmak suretiyle (banyo) romatizmal ağrılara karşı kullanıldığı bildirilmiştir. Saraç ve ark. (2013) ise orman gülü türlerinin yaprak ve toprak üstü kısımlarının baş ağrısı, egzama, nefes darlığına ve kansere karşı da kullanıldığını tespit etmişlerdir. Araştırma bölgesinde *Juniperus oxycedrus*'un kozalak çayı şeker hastalığına, meyve katranı eklem ağrılarına karşı kullanılsa da, daha önce yapılan çalışmalarda, gövdesinden elde edilen katranın cilt hastalıklarında (egzama) ve hayvanların yaralarının tedavisinde kullanıldığı, kozalaklarının kaynatılarak diyabet dışında soğuk algınlığı, astım, bronşit, böbrek taşı, ülser ve hemoroit gibi rahatsızlıklara karşı da kullanıldığı bildirilmiştir (Deniz ve ark., 2010).

Tıbbi özelliğe sahip *Trifolium* sp. ve *Achillea* sp. gibi bitkilerin ise ya bilinen kullanım amacı dışında ya da tıbbi amaç dışı kullanıldığı belirlenmiştir. Artvin'de yaprakları yaraların iyileştirilmesinde ve kanamaların durdurulmasında kullanılan *Achillea*

millefolium 'un, adet söktürücü (Ünver, 2019), zayıflamak için, idrar yolu iltihabı ve adet sancılarında (Polat ve Satıl, 2010), bağırsak ve mide üşütmelerinde, hemoroit, sedef hastalığı, mayasıl ve gece kaçırmalarında (Sarıkan, 2007), genel vücut iltihabı, şeker hastalığında ve soğuk algınlığında (Akan ve Bakır Sade, 2015) kullanıldığı bildirilmiştir. Artvin'de, *Achillea arabica* 'nın (Yılan otu) çiçek kurullarının yılanlara karşı, *Juglans regia* yapraklarının güvelere karşı uzaklaştırıcı (repellant) olarak kullandığı belirtilmiştir. Çakılçioğlu ve ark. (2007) *Achillea arabica* (syn: *A. biebersteinii*) bitkisinin Artvin'dekine benzer şekilde uzaklaştırıcı etkisi nedeniyle pirelere karşı kullanıldığını, ayrıca yapraklarından yapılan çayın nefes darlığı ve karın ağrısına karşı kullanıldığını bildirmiştir. Araştırma bölgesinde yılan otunun uzaklaştırıcı etkisi dışında herhangi bir kullanımı belirtilmemiştir. Genel olarak *Achillea* türlerinin nefes açıcı, yara iyileştirici ve idrar söktürücü etkilerinden dolayı kullanıldıkları söylenebilir. Daha önce yapılan çalışmalarda, ceviz yaprağının sivrisinek kovucu (Köse, 2019), güvelerden korunmak (Saraç ve ark., 2013) amacıyla kullanıldığı bildirilmiştir. Artvin'de halkın, yapraklarını yara iyileştirmek için ve hayvan yemi olarak kullandığı *Trifolium* sp'lerinin yapraklarının taşınması halinde sihir/büyü işlemeyeceğine, dört yapraklı olanlarının şans getirdiğine inanılır. Oysa, *Trifolium* sp.'nin çiçeklerinin Elazığ ve çevresinde balgam söktürücü, antiseptik ve yatıştırıcı olarak kullanıldığı kaydedilmiştir (Çakılçioğlu ve ark., 2007).

Tespit edilen bitkiler arasında gıda ve tıbbi kullanımları dışında, diğer etnobotanik özellikleri ile ön plana çıkan bazı bitkiler de bulunmaktadır. *Prunus domestica* 'nın kabuklarından çıkan reçinesinin (zamkı) su ile karıştırılarak yapıştırıcı yapıldığı, *Phragmites australis* 'in hasır şeklinde örülerek özellikle Trabzon hurması meyvesini kurutmada sergi ve ayrıca fasülye sığı olarak kullanıldığı, *Robinia pseudoacacia* 'nın odundan kazma kürek sapı yapıldığı belirtilmiştir. *Paliurus spina-christi* 'nin dikenli sürgünleri bahçede çit olarak, meyve ağaçlarının ise gövdesine sarılarak ayların saldırısından korumak için kullanıldığı belirtilmiştir. *Origanum rotundifolium* 'un çiçek, yaprak ve sürgünleri kaynatılarak kırk'ı çıkan çocuklar banyo ettirilir. Genel olarak çocukların sancılanmalarına iyi gelir. Yörede, *Juglans regia* 'nın erkek çiçekleri kaynatılarak elde edilen su saç bakımı amacıyla kullanılmaktadır. Benzer şekilde, bazı çalışmalarda ceviz yapraklarının saç renklendirmede kullanıldığını bildirmiştir (Ertuğ, 2004; Saraç ve ark., 2013; Akan ve Bakır Sade, 2015). Ayrıca, çeşitli çalışmalarda kök

boya maddesi olarak kullanıldığı da bildirilmiştir (Arı, 2014; Akan ve Bakır Sade, 2015). Yörede *Mentha longifolia*'nın ise parfüm gibi güzel kokusu nedeniyle banyo suyuna katılarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırma bölgesinde, eskiden, *Rhus coriaria*'nın özsuynun boya maddesi olarak kullanıldığı, *Quercus petraea*'nın tohumlarının kavruarak yenildiği, tohumlarından un yapıp buğday-arpa unu ile karıştırılarak ekme yapımında kullanıldığı bildirilmiştir. Bu iki bitkinin etnobotanik kullanımlarının yerel halk tarafından “eskiden” ifadesi kullanılarak belirtilmesi dikkat çekicidir. Bahsedilen kullanımlarının çok uzun yıllardır yapılmadığı, unutulmaya yüz tuttuğu, yerel halk tarafından özellikle belirtilmiştir. Daha önce yapılan birkaç araştırmada, *Rhus coriaria*'nın yaprak ve/veya dallarının siyah veya mor boya maddesi olarak kullanıldığına dair bilgiler verilmiştir (Koçyiğit 2005; Metin, 2009; Ünver, 2019).

Araştırma bölgesinde doğal bitki örtüsünde yer alan bitkilerin bazıları hayvanların beslenmesinde özellikle kullanılmaktadır. *Trifolium pratense*, *Vicia cracca* ve *Viscum album*'un taze yaprakları, *Quercus petraea*'nın meyveleri ve kuru yaprakları (nekher), *Osmanthus decorus* ve *Sorbus torminalis*'in kuru yaprakları ayrıca, *Onobrychis cornuta*'nın, kökünün ezilerek yüksek besin değeri nedeniyle hayvanlara yedirildiği bildirilmiştir. Mor çiçekli orman gülünün yapraklarının kaynatılarak, suyunun hasta hayvanlara direnç sağlamak için içirildiği, zehirlenen hayvanlara *Juglans regia*'nın taze meyvelerinin ezilerek yedirildiği belirtilmiştir. Ayrıca, *Hypericum perforatum*, yaraları tedavi edici özelliği nedeniyle, hayvanlarda da kullanılmaktadır. Rize'de yapılan iki ayrı çalışmada, Köse (2019), *Viscum album*'un, Saraç ve ark. (2013) *Trifolium* sp.'un hayvan yemi olarak kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca, *Viscum album*'un yapraklarının hayvanlarda ishale karşı kullanıldığı bildirilmiştir (Saraç ve ark., 2013).

Yörede hayvan sağlığını korumak amacıyla, *Pteridium aquilinum*'un yaprakları gebe ineklerin meme ağrılarını dindirmek için haricen, *Helleborus orientalis*'in kurutulmuş yaprakları iltihap önleyici olarak hayvanlara yedirilerek kullanılmaktadır. Literatürde, bu iki bitkinin zehirli olduğu ve hayvanlarda zehirlenmelere neden olabileceği bildirilmiştir (Karamanoğlu, 1977; Tanker ve ark., 1993). Ancak, Karamanoğlu (1977) ve Tanker ve ark. (1993) *Helleborus orientalis*'in Kuzey Anadolu köylerinde büyük baş hayvanların bronşit vb. göğüs hastalıklarına karşı kullanıldığını da belirtmiştir.

Çevre illerde yapılan diğer araştırmalarda, bu iki bitkinin yukarıda sözü geçen kullanımına ait bir bulguya rastlanmamıştır (Saraç ve ark., 2013; Köse, 2019).

Arıcılık faaliyetlerinin yerel halk tarafından yoğun olarak yapıldığı araştırma bölgesinde, bal üretimini artırmak için, ilkbaharda erken çiçek açan akasyalıklarda (*Robinia pseudoacacia*) arılar kışlatılmakta, daha sonra kıymetli nektar özellikleri bulunan orman güllerinin (*Rhododendron* sp.) bulunduğu daha yüksek rakımlara taşınmaktadırlar. Artvin gibi arıcılık faaliyetlerinin yoğun olduğu Rize’de de bu iki tür aynı amaçla kullanılmaktadır (Saraç ve ark., 2013; Köse, 2019).

Artvin merkez köylerindeki yerel halk, çeşitli etnobotanik özellikleri nedeniyle kullandıklarını bildirdikleri bu bitkilerin, hemen hemen tamamını ihtiyaç duyduklarında doğadan kendileri toplayarak veya toplayıp saklayarak kullanmaktadır. Köndar, çaşur, kızılçık, çam sakızı gibi çok az sayıda ürün yerel market ya da pazarlarda satışı sunulmaktadır. *Polygonum bistorta* subsp. *carneum*, *Plantago* sp., *Falcaria vulgaris*, *Equisetum arvense*, *Viscum album* gibi bitkiler, çok geniş olmayan araştırma bölgesinde halk tarafından birbirinden çok farklı isimlerle bilinmektedirler (Tablo 2).

Araştırma alanında ankete katılan 138 kişi 21-84 yaş aralığındadır. Katılımcıların çoğunluğu 40 yaş üzerindedir ve % 68’i erkektir. Yalnızca, % 10,3’ü üniversite mezunudur, yarısından fazlası ilköğretim düzeyinde eğitime sahiptir. Katılımcıların büyük bir bölümü emekli ve ev hanımlarından oluşmaktadır. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre, eğitim seviyesi düşük katılımcıların yüksek olanlara göre, bitkilere karşı daha ilgili ve daha fazla bilgili oldukları görülmektedir (Korkmaz ve Karakurt, 2015; Akbulut 2015; Öztürk ve ark, 2017).

Araştırma bölgesinde yaşayan nüfusun yaş ortalamasının yüksek olması, sağlık sorunlarının daha ciddi ve kronik olması nedeniyle zorunlu olarak ilk tercihlerini hastaneden yana kullanmaktadırlar. Ayrıca, yolların eskiye göre daha iyi olması ve araçlarla il merkezine ulaşımın kolay olması, bölgede yaşayan halkın genellikle sabit gelirinin olması, okur-yazar oranının ve modern tıbbaya güvenin yüksek olması gibi etkenlerde bu tercihte etkilidir. Yöre halkı bitkilerin çok değerli olduğunu düşündüklerini ve birçok ilacın bitkilerden yapıldığını bildiklerini ancak, birçok bitkiyi tanımadıkları, nasıl kullanılması gerektiğini bilmedikleri ve yan etkilerinden

korktukları için hastalanınca doktora gitmeyi tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu nedenlerle bitkilerden daha çok önemsiz ve basit gördükleri veya kesin çözümüne şahitlik ettikleri yara, çıban veya soğuk algınlığı gibi rahatsızlıkların tedavisinde faydalandıklarını ya da hastaneden verilen ilaçlara destek olarak kullandıklarını belirtmişlerdir.

Yöre halkı eskiden atalarının ve büyüklerinin daha fazla sayıda bitkiyi, daha iyi tanıyıp, farklı amaçlarla kullandıklarını ancak, onların hayatını kaybetmeleriyle bu bilgilerin de kaybolduğunu belirtmiştir. İnsanların, toplum içinde ihtiyaca bağlı olarak, gözlem yapma ve deneme yanılma yoluyla elde ettikleri, yavaş yavaş gelişen ve nesilden nesile aktarılan etnobotanik bilgi birikiminden, kırsaldan kente göç, teknolojinin gelişmesi, sağlık hizmetlerine kolay erişim gibi nedenlerle uzaklaştığı belirtilmiştir (URL-3; Gelse 2012). Ulaşılamadığı için kullanılmayan bu değerli bilgi birikiminin kaybolması söz konusudur. Etnobotanik bilgilerin kayıt altına alınması ve korunması amacıyla yapılan bilimsel çalışmaların yoğunlaşması gerekmektedir (Kendir ve Güvenç, 2010; Gelse, 2012).

5.ÖNERİLER

Etnobotanik ile ilgili yapılan çalışmalar ülkemize ve ülke ekonomisine doğrudan veya dolaylı olarak büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Ülkemizin hangi bölgesi hangi yöresi olursa olsun hangi bitkilerden nasıl yararlanacağımızı ancak etnobotanik çalışmalar gün ışığına çıkarmaktadır. Modern teknolojinin etkisi nedeniyle, birikmiş bilgi kaynağı olan insanlar azalmadan, etnobotanik bilgi envanterinin tamamlanması gereklidir.

Çoğu zaman zehirli, zararlı, tarım tehdidi olarak görülen veya diri örtü olarak adlandırılan çok yaygın yayılış gösteren, ama az sayıda insan tarafından bilindiğinden değerlendirilmeyen çok sayıda bitki olduğu görülmektedir. Ya da bu bitkiler bilinçsiz olarak tüketilmekte, kullanma-koruma önceliği gözetilmemektedir. Etnobotanik kullanımları tespit edilen bu bitkilerden özellikle gıda, tıbbi, kozmetik, hayvan yemi olarak değerlendirilmesi öngörülenler için yetiştirilmesi ile ilgili projeler hazırlanarak, halk bilgilendirilmeli ve bu bitkilerden maksimum oranda fayda sağlanmalıdır. Aynı zamanda biyoçeşitliliğin korunması olgusu ön plana çıkarılmalı özellikle endemik ve endemik olmayan nadir bitkilerle ilgili bilgilendirmelerin yapılması önemlidir.

Etnobotanik çalışmalar sayesinde faydalı ve ekonomik değeri olan bitkilerin tespit edilmesi araştırma bölgesinde yaşayan halkın ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Hem kıyı şeridi hem de Anadolu'nun iç kesimleri ile bağlantılı olan Artvin ili, aynı zamanda sınır bölgesinde bulunmaktadır. Bitkisel zenginliği açısından Türkiye'de ilk sırada yer alan Artvin'in, diğer ilçelerinde de, detaylı etnobotanik araştırmaların yapılması gerekmektedir.

EKLER

Ek 1 Yerel halk anket formu

İl:

İlçe:

Köy:

1-Yaş:

2- Cinsiyeti:

Erkek

Kadın

3- Medeni Durumu:

Evli

Bekar

4- Eğitim Düzeyi:

İlk

Orta

Lise

Üniversite

5- Meslek:

Memur

İşçi

Çiftçi

Öğrenci

Emekli

Esnaf

Ev kadını

Serbest Meslek

İşsiz

Diğer...

6- Sosyal güvenceniz var mı?

Evet

Hayır

7- Gelir düzeyiniz?

0-500 TL

501-1000 TL

1001-1500 TL

1500 TL üstü

8- Tıbbi ya da şifa özelliği olduğunu bildiğiniz bitkiler hangileridir? (Yöresel adları)

9- Tıbbi bitkileri hangi amaçla kullanıyorsunuz?

Ağız kokusu

Kadın/Erkek hastalıkları

Sakinleştirici yatıştırıcı

Ağrı kesici

Kalp-Damar rahatsızlığı

Sarılık

Ateş düşürücü

Kanser

Balgam söktürücü

Kansızlık

Kısırlılık

Basur

Kolesterol

Şeker hastalığı

Baş ağrısı

Cilt hastalıkları

Kurt düşürücü

Tansiyon düşürücü

Çarpıntı

Kuvvet verici

Taş (kum) düşürücü

Gıda olarak

Mide bulantısı

Unutkanlık

☐ İdrar söktürücü	☐ Mide ülseri	☐ Uykusuzluk
☐ İshal	☐ Müshil	☐ Yanık
☐ Romatizma	☐ Nasır	☐ Yara iyileştirme
☐ İştah açıcı	☐ Nefes darlığı	☐ Zayıflatıcı
☐ İştah azaltıcı	☐ Öksürük kesici	☐ Kabızlık
☐ Sindirim sistemi bozukluğu		☐ Sinir sistemi bozukluğu
☐ Solunum sistemi bozukluğu		☐ İşeme (çocuklarda gece)
☐ Diğer....		

10-Bildiğiniz zehirli bitkiler hangileridir? Bunları bir amaç için kullanıyor musunuz?

11- Yemeklik (turşu, reçel, marmelat, şerbet v.s) olarak kullandığınız bitkiler hangileridir?

12- Besi hayvanları için (hastalandıklarında, daha iyi süt, yağ, et elde etmek için) özellikle yedirdiğiniz bitkiler var mı?

13- Yabani, zararlı hayvanları uzaklaştırmak için kullandığınız bitkiler var mı?

14- Dini inanışlara göre kullandığınız (muska, büyü, tütsü gibi) bitkiler var mı?

15-Arazide gördüğünüzde bu bitkileri teşhis edebiliyor musunuz? Bu konuda başkalarından yardım mı alıyorsunuz?

- Evet Hayır (Tanıyanlardan yardım alıyorum)

16- Rahatsızlandığınızda önce tıbbi ilaç mı alırsınız yoksa bitkilerden mi yararlanırsınız?

- Tıbbi ilaç alırım Bitkilerden faydalanırım

17- Kendinize ait bir ilacınız (karışım) var mı?

- Evet Hayır

Cevabınız evet ise;

Karışımın içindeki bitkiler ve kullandığınız kısımları:

Karışımı hazırlarken kullandığınız miktarlar:

Bu karışımı hangi rahatsızlık için kullanıyorsunuz:

Bu karışımı nasıl ve ne şekilde kullanıyorsunuz:

18- Tıbbi bitkilerle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Ek Tablo 1. Köylerin merkeze olan uzaklıkları ve nüfusu (TUİK 2018)

Köy Adı	Toplam Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu	Merkeze Uzak.(km)
Ağıllar	70	40	30	76
Ahlat	136	72	64	15
Alabalık	176	93	83	47
Aşağımaden	430	209	221	55
Bağcılar	180	92	88	40
Bakırköy	152	80	72	15
Ballüzüm	33	16	17	29
Beşagıl	387	197	190	16
Çimenli	124	61	63	40
Derinköy	38	16	22	60
Dikmenli	129	66	63	35
Dokuzoğul	116	60	56	38
Erenler	232	119	113	20
Fıstıklı	142	78	64	7
Hamamlı	186	98	88	33
Hızarlı	125	63	62	45
Kalburlu	73	41	32	17
Köseler	35	17	18	49
Okumuşlar	27	16	11	70
Ormanlı	330	167	163	13
Ortaköy	1182	612	570	42
Oruçlu	120	60	60	30
Pırnallı	163	80	83	55
Sakalar	255	130	125	38
Salkımlı	342	178	164	9
Sarıbudak	113	63	50	34
Seyitler	2178	746	1432	9
Sünbüllü	233	118	115	16
Şehitlik	391	199	192	5
Taşlıca	165	84	81	20
Tütüncüler	313	167	146	25
Varlık	205	98	107	13
Vezirköy	309	153	156	14
Yanıklı	337	179	158	60
Yukarımaden	186	92	94	50
Zeytinlik	60	34	26	13

KAYNAKLAR

- Acıbuca, V., Bostan Budak, D., 2018. Dünya’da ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi, *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 33 (1), Sayfa 37-44.
- Akan H., Bakır Sade Y., 2015. Kâhta (Adıyaman) Merkezi ve Narince Köyü’nün Etnobotanik Açından Araştırılması, *BEÜ Fen Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 219-248.
- Akbulut, S., 2015. Differences in the Traditional Use of Wild Plants between Rural and Urban Areas: The Sample of Adana, *Studies on Ethno-Medicine*, 9 (2), 141-150.
- Alpınar, K., Saçlı, S., 1996. Türkiye’deki Etnobotanik Çalışmalar Hakkında Bir Bibliyografya, XI. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Ankara, s. 157-166.
- Arı, S., 2014. Afyonkarahisar ve Civarında Halk Tarafından Kullanılan Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Austin, D. F., 2004. Florida Ethnobotany, CRC press, USA, 952s.
- Bağcı, Y., Erdoğan, R., Doğu, S., 2016. Sarıveliler (Karaman) ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, *Selçuk Üniversitesi, Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 42 (1), 84-107.
- Baykal, H., 2015. Başhemşin (Çamlıhemşin/Rize)’in Florası, Fitososyolojisi Ve Etnobotanik Özellikleri, Doktora Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Rize.
- Bayramoğlu, M. M., 2007. Doğu Karadeniz Bölgesinde Tıbbi Bitkilerin Pazarı Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Baytop, T., 1994. Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara, 512 s.
- Baytop, T., 1999. Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi Geçmişte ve Bugün, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 480 s.
- Çakılcıoğlu, U., Türkoğlu, İ., Kürşat, M., 2007. Harput (Elazığ) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri, *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 22-28.
- Davis, P. H., 1965-1985. Flora of Turkey and The East Aegean Islands, Vol. 1-9, Edinburgh University Press, Edinburgh.

- Demir, E., Sürmen, B., Özer, H., Kutbay, H.G., 2017. Salıpazarı ve Çevresinde (Samsun/Türkiye) Doğal Olarak Yetişen Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 68-78.
- Deniz, L., Serteser, A., Kargıoğlu M., 2010. Uşak Üniversitesi ve Yakın Çevresindeki Bazı Bitkilerin Mahalli Adları ve Etnobotanik Özellikleri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 57-72.
- Doğan, G., Bağcı, E., 2011. Elazığ'ın Bazı Yerleşim Alanlarında Halkın Geleneksel Ekolojik Bilgisine Dayanarak Kullandığı Bitkiler ve Etnobotanik Özellikleri, *Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Dergisi*, 23 (2), 77-86.
- Eminağaoğlu, Ö., Hacıkamiloğlu, İ., Keskin, H., Akyıldırım Beğen, H., Aksu, G., 2015. Artvin'in Doğal Bitkileri. Promat, İstanbul, 456 s.
- Eminağaoğlu, Ö., Göktürk, T., Akyıldırım Beğen, H., 2017. Traditional uses of medicinal plants and animals of Hatila Valley National Park, Artvin, *Biological Diversity and Conservation*, 10 (3), 26-35.
- Eraydın S., 2010. Camili Biyosfer Rezerv Alanının Tıbbi Bitkileri, Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Ertuğ, F., 2002. Bodrum Yöresinde Halk Tıbbında Yararlanılan Bitkiler, 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Eskişehir, 29-31 Mayıs, s.76-93.
- Ertuğ, F., Tümen, G., Çelik, A., ve Dirmenci, T., 2004. Buldan (Denizli) Etnobotanik Alan Araştırması 2003, *Tuba Kültür Envanteri Dergisi*, 2, 187-218.
- Faydaoğlu, E., Sürücüoğlu, M. S., 2011. Geçmişten Günümüze Tıbbi Ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi, *Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, 11(1): 52-67.
- Genç, G. E., Özhatay, N., 2006. An ethnobotanical study in Çatalca (European part of Istanbul) II, *Turkish Journal of Pharmaceutical Sciences*, 3 (2), 73-89.
- Gençay, A., 2007. Cizre (Şırnak)'nin etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Güllüce, M., Sökmen, M., Şahin F., Sökmen, A., Adıgüzel, A., Özer, H., 2004. Biological activities of the essential oil and methanolic extract of *Micromeria fruticosa* (L) Druce ssp. *serpyllifolia* (Bieb) PH Davis plants from the eastern Anatolia region of Turkey, *Journal of the Science of Food and Agriculture*, 84, 735-741.
- Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., Babaç, M.T., (edlr.), 2012. Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler), Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul, 1290 s.
- Heinrich, M., Barnes, J. ve Gibbons, S., 2004. Williamson, E.M., *Fundamentals of Pharmacognosy and Phytotherapy*, Edinburgh, Churchill Livingstone, 360 s.

- Karaevli, A., 2019. Korgan (Ordu) Yöresinde Gıda Olarak Tüketilen Doğal Bazı Bitki Taksonları ve Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Isparta.
- Kurnaz Karagöz, F., 2013. Suşehri (Sivas) Bölgesinin Etnobotanik Açından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Karakurt, E., 2014. Kelkit (Gümüşhane) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Karamanoğlu, K., 1977. Farmasötik Botanik Ders Kitabı, Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Ankara.
- Kargıoğlu, M., Cenkci, S., Serteser, A., Evliyaoğlu, N., Konuk, M., Kök, M.Ş., Bağcı, Y., (2008). An ethnobotanical survey of Inner-West Anatolia, Turkey. *Human Ecology*, 36(5), 763-777.
- Kendir, G., Güvenç, A., 2010. Etnobotanik ve Türkiye’de Yapılmış Etnobotanik Çalışmalara Genel Bir Bakış, *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 30(1): 49-80.
- Keskin, L., 2011. Kadınhanı (Konya) ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Koçyiğit, M., 2005. Yalova İlinde Etnobotanik Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Köse, M., 2019. Güneysu (Rize) ilçesinin etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin .
- Metin, A., 2009. Mut ve çevresinde yetişen bitkilerin (Mersin) etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Muftah, H., 2016, Tıbbi Bitki Ekstreleri ile Antimikrobiyal Majistrallerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Nacakçı, F.M., Dutkuner İ., 2018. A study of ethnobotany in Kumluca (Antalya), *Turkish Journal of Forestry*, 19 (2), 113-119.
- Nohutçu, L., Tunçtürk, M., Tunçtürk, R., 2019. Yabani Bitkiler ve Sürdürülebilirlik, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 24 (2), 142-151.
- Ospankulova, E., 2005. Türkiye Etnobotanik Araştırmalar Veri Tabanı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Önal, M., 2012. Olur, Oltu Ve Şenkaya Yörelere Tıbbi ve Aromatik Bitkileri, Yüksek Lisans Tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.

- Polat R., Çakılcıoğlu, U., Denizhan Ulusan, M., Gür, F., Türkmen, Z., 2015a. Investigations of ethnobotanical aspect of wild plants sold in Espiye (Giresun/Turkey) local markets, *Biological Diversity and Conservation*, 8 (3), 114-119.
- Polat R.,Çakılcıoğlu, U., Kaltalıoğlu, K., Denizhan Ulusan, M., Türkmen, Z., 2015b. An ethnobotanical study on medicinal plants in Espiye and its surrounding (Giresu- Turkey), *Journal of Ethnopharmacology*, 163, 1-11.
- Polat, R., Selvi, S., Çakılcıoğlu, U., Açar, M. 2012. Bingöl semt pazarlarında satılan yabancı bitkilerin etnobotanik açıdan incelenmesi, *Biological Diversity and Conservation*, 5(3), 155-161.
- Polat R., ve Satıl F., 2010. Havran ve Burhaniye'de (Balıkesir) Etnobotanik Araştırmaları, *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 8 (2), 65-100.
- Sadıkoglu N, 1998. Cumhuriyet Dönemi Türk Etnobotanik Araştırmalar Arşivi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sağiroğlu, M., Topuz, T., Ceylan K., Turna, M., 2013. An Ethnobotanical Survey from Yahyalı (Kayseri) and Tarsus (Mersin), *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, 13-37.
- Salim, M., Necattin, T., 2018. A survey on wild plants with ethnobotanical use in the Bahçe and Hasanbeyli districts of Osmaniye, Turkey, *GSC Biological and Pharmaceutical Sciences*, 5 (3), 28-35.
- Saraç, D. U., 2013. Rize İli Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Saraç, D.U., Özkan, Z.C., Akbulut, S., 2013. Rize İlinin Etnobotanik Özellikleri, *Biological Diversity and Conservation*, 6 (3), 57-66.
- Sarıkan, I., 2007. Kazdağları Yöresinin Geleneksel İlaçlarının Saptanması, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Satıl, F., Tümen, G., Dirmenci, T., Çelik A., Arı, Y., Malyer, H., 2006. Kazdağı Milli Parkı ve Çevresinde (Balıkesir) Etnobotanik Envanter Çalışması 2004-2006, *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 5, 171-203.
- Savran, A., Bağcı, Y., Kargıoğlu, M., 2008. Gemerek (Sivas) ve Çevresindeki Bazı Bitkilerin Yerel Adları ve Etnobotanik Özellikleri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 313-321.
- Şanlı, B.Z., 2006. Bursa ve Çevresinden Toplanan ve Ticareti Yapılan Bazı Ekonomik Bitkiler Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Tanker, N., Koyuncu, M., Coşkun, M., 1993. Farmasötik Botanik Ders Kitabı, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi yayımları, Yayın no.70, 449 s.

Tekin S., 2011. Üzümlü (Erzincan) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan

Türkan, Ş., Malyer, H., Öz Aydın, S., Tümen, G., 2006. Ordu İli ve Çevresinde Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10 (2), 162-166.

URL-1, <http://www.tuik.gov.tr>

URL-2, <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=ARTVIN>

URL-3, <https://bitkilervelazlar.wordpress.com/2014/11/25/etnobotani-nedir/>

Ünver A., 2019. Lamas Çayı Çevresindeki Köylerde (Erdemli, Silifke/Mersin) Etnobotanik Araştırmalar, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Vehbi, V., 2014. K.K.T.C.'de Aktarlarda Satılan Tıbbi Bitkiler ve Kullanılan Kısımları, Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ÇİFCİ, Kenan
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 15.03.1979
Medeni hali : Evli
Yabancı Dili : İngilizce
Telefon : 0 546 218 39 97
Faks :
e-posta :kenanartvin@hotmail.com

Eğitim

<u>Derece</u>	<u>Eğitim Birimi</u>	<u>Mezuniyet Tarihi</u>
Lisans	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü	1997
Lise	Artvin Kazım Karabekir Lisesi	1993
Ortaokul	Gazi Ortaokulu	1990
İlkokul	Karadeniz Bakır İlkokulu	1987